

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Yksityisyyden suojan vaikutus laite-etsintään EIT:n ja EUT:n oikeuskäytännössä

Oikeustieteiden tiedekunta, Eurooppaoikeus

Maisteritutkielma

Leila Helminen

Syksy 2025

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Yksityisyyden suojan vaikutus laite-etsintään EIT:n ja EUT:n oikeuskäytännössä

Tekijä: Leila Helminen

Koulutusohjelma / opetuskokonaisuus / oppiaine: Eurooppaoikeus

Ohjaaja: Markku Kiikeri

Työn laji: Maisteritutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: XII + 59

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Tutkimuksessa tarkastellaan teknisiin laitteisiin kohdistuvan laite-etsinnän oikeudellista sääntelyä ja sen suhdetta yksityisyyden suojaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen näkökulmasta. Keskiössä on se, millaisia aineellisia ja menettelyllisiä edellytyksiä nämä tuomioistuimet asettavat, jotta laite-etsintä voidaan toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen, sekä miten nämä edellytykset suhteutuvat Suomen pakkokeinolain nykytilaan ja vireillä olevaan sääntelyuudistukseen.

Tutkimuksen pääasiallinen menetelmä on lainoppi. Toista tutkimuskysymystä tarkastellaan myös de lege ferenda -näkökulmasta. Aineistona hyödynnetään kansallista ja eurooppaoikeudellista lainsäädäntöä ja lainvalmistelua, oikeuskirjallisuutta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä sekä hovioikeuksien ratkaisuja, joissa on arvioitu laite-etsinnällä hankittujen todisteiden hyödyntämiskieltoa.

Merkittävän painoarvon saa EUT:n tuomio asiassa C-548/21, jossa unionin tuomioistuin katsoi, että pääsy matkapuhelimen sisältämiin henkilötietoihin aiheuttaa vaaran vakavasta tai erityisen vakavasta puuttumisesta rekisteröidyn perusoikeuksiin, minkä vuoksi pakkokeinon luvallisuus tulisi saattaa tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvontaan. Laite-etsintä on esitutkinnassa keskeinen pakkokeino, sillä rikoksia suunnitellaan ja toteutetaan yhä useammin teknisten laitteiden avulla. Laite-etsintä mahdollistaa pääsyn laitteen koko sisältöön, kuten viesteihin, valokuviin ja asiakirjoihin, mikä merkitsee syvää puuttumista laitteen haltijan yksityisyyden suojaan.

Tutkielmassa todetaan, että Suomen nykyinen sääntely ei täytä Euroopan unionin tuomioistuimen asettamia vaatimuksia, mutta hallituksen esitys tuomioistuimen päätäntävällä laite-etsinnässä parantaa sääntelyn laatua ja oikeusturvaa merkittävästi. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö edellyttää, että yksityisyyden suojaan puuttumisen tulee perustua täsmälliseen ja ennakoitavaan lainsäädäntöön, jonka tulee tosiasiallisesti rajoittaa viranomaisen harkintavaltaa ja turvata pakkokeinon kohteelle tehokkaat oikeussuojakeinot.

Avainsanat: laite-etsintä, yksityisyyden suoja, pakkokeinot, eurooppaoikeus, ihmisoikeudet, perusoikeudet

Sisällys

Lähteet	V
Lyhenteet	XI
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	1
1.2 Kysymyksenasettelu ja aiheen rajaus	2
1.3 Metodologia	3
1.4 Tutkielman rakenne	5
2 Yksityisyyden suoja	5
2.1 Yksityisyyden eri osa-alueet	5
2.2 Yksityisyys verkkoyhteiskunnassa	7
2.3 Yksityiselämän suoja perusoikeutena	8
3 Laite-etsintä pakkokeinona	10
3.1 Pakkokeinojen käyttäminen esitutkinnassa	10
3.1.1 Pakkokeinolain yleiset periaatteet	11
3.2 Laite-etsintä	12
3.2.1 Määritelmä ja edellytykset	12
3.2.2 Laite-etsinnän toimittaminen	14
3.3 Takavarikko ja jäljentäminen laite-etsintää tukevin pakkokeinoina	16
3.3.1 Takavarikointi	16
3.3.2 Jäljentäminen	17
3.3.3 Takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot	18
3.3.4 Takavarikoimisen ja jäljentämisen oikeusturvakeinot	20
4 Yksityisyyden suoja EIT:n tulkintakäytännössä	22
4.1 Ihmisoikeussopimuksen luonne ja tulkinta	22
4.1.1 Yksityisyyden suoja ihmisoikeutena	23
4.2 Lainmukaisuuden edellytykset	24
4.2.1 Sărgava v. Viro ja Kulák v. Slovakia – etsinnän kohdentaminen ja oikeussuojakeinot	24
4.2.2 Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia – jälkikäteisvalvonnan puuttuminen	26

4.3	Välttämättömyden arviointi	27
4.3.1	Robathin v. Itävalta – etsinnän laajuuden rajat	27
4.3.2	Grande Oriente D'Italia v. Italia – etsintä oikeushenkilön tiloihin	28
4.3.3	Bernh Larsen Holding AS ym. v. Norja – työntekijöiden yksityisyys	29
4.3.4	Trabajo Rueda v. Espanja – kiireellisyyden arviointi	30
5	Yksityisyyden ja henkilötietojen suoja EU-oikeudessa	31
5.1	EU:n toimivalta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella	31
5.2	EU:n perusoikeusjärjestelmä	32
5.3	Rikosasioiden tietosuojadirektiivi	34
5.3.1	Direktiivin tarkoitus	34
5.3.2	Direktiivin sisältö ja soveltamisala	36
5.4	EUT:n ennakkoratkaisu C-548/21	38
5.4.1	Tapauksen taustat	38
5.4.2	EUT:n arvio ennakkoratkaisukysymyksistä	40
6	Yksityisyyden suojan vaikutus laite-etsintään	43
6.1	Laite-etsinnällä hankitun näytön hyödyntämiskielto Suomessa	43
6.1.1	Hyödyntämiskiellon oikeudellinen kehys	43
6.1.2	Kansallista oikeuskäytäntöä	44
6.2	Viranomaisen pääsy tekniseen laitteeseen muissa EU-jäsenvaltioissa	47
6.2.1	Itävalta	47
6.2.2	Ranska	49
6.3	Laite-etsintää koskeva lainsäädäntömuutos	50
6.4	Yksityisyyden suojan asettamat oikeudelliset reunaehdot laite-etsinnälle	54
7	Johtopäätökset	58

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Mitä lainoppi on? Forum-Oikeustiede. Helsinki 1978.

Fredman, Markku, Erityinen kotietsintä ja etsintävaltuutetun tehtävät. Defensor Legis 2/2014, s. 155-177

Fredman, Markku, Pakkokeinoasiat Helsingin kärjäoikeudessa. Defensor Legis 3/2017, s. 354-367

Fredman, Markku – Rautio, Lauri – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko, Esitutkinta ja pakkokeinot. 7. uud. painos. Alma Talent 2025.

Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu, Ihmisoikeudet – Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. Alma Talent 2017.

Koillinen, Mikael, Henkilötietojen suoja itsenäisenä perusoikeutena. Oikeus 2012 (42), s. 170–193.

Kolehmainen, Antti, Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä, s. 106–134 teoksessa Tarmo Miettinen (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex kirjat kokoomateos 2016.

Larry, Daniel – Lars, Daniel, Digital Forensics for Legal Professionals: Understanding Digital Evidence from the Warrant to the Courtroom. Elsevier Science & Technology Books 2011

Launiala, Mika, Esitutkinnan funktiot ja eriytetty funktioajattelu. Oikeus 2010 (39), s. 116–137.

Launiala, Mika, Itsekriminointisuoja esitutkinnassa – rikoksesta epäillyn oikeudesta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Edita Publishing Oy 2020

Lavapuro, Juha, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen noudattamien tulkintaperiaatteiden kansallisesta sovellettavuudesta. Defensor Legis 4/2011, s. 467-479

Lenaerts, Koen – Gutman, Kathleen – Nowak, Janek Tomasz, EU Procedural Law. Oxford EU Law Library. Oxford University Press 2014.

Leskinen, Minni, De lege ferenda -tutkimuksesta metodina ja tieteenä. Lakimies 7–8/2022, s. 1158–1185.

Lindroos-Hovinheimo, Susanna, Henkilötietojen suoja EU-oikeudessa – yksityisyyttä yhteisön kustannuksella? Lakimies 1/2018, s. 52–75.

Linna, Tuula, Ulosotto-realisoinnista de lege ferenda. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1987.

Melander, Sakari, EU-rikosoikeus. Alma Talent 2015.

Metsäranta, Tuomas, Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja. Turun yliopisto 2015.

Neuvonen, Riku, Yksityisyyden suoja Suomessa. Helsingin Kamari Oy 2014.

Ojanen, Tuomas, Eurooppa-tuomioistuimet ja suomalaiset tuomioistuimet. Lakimies 7–8/2005, s. 1210–1228.

Ojanen, Tuomas, Perusoikeuspluralismi kotimaisessa tuomioistuimessa. Defensor Legis 4/2011, s. 442-455

Ojanen, Tuomas, Perusoikeusjuridiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2015.

Ollila, Riitta, Henkilötietojen suoja EU:n perusoikeutena, s. 814–824 teoksessa artikkeleita eurooppaoikeudesta – artiklar inom europaarätt. Defensor Legis 5/2014.

Pellonpää, Matti, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja kansallisen oikeuden kehitys – haittaa vai hyötyä? Lakimies 7–8/2009, s. 1125–1140.

Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Matti, Euroopan ihmisoikeussopimus. Alma Talent 2018.

Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, Todistelu oikeudenkäynneissä Tietosanoma 2016.
<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789518854220> (vaatii kirjautumisen) (20.10.2025)

Raitio, Juha – Tuominen, Tomi, Euroopan unionin oikeus. Alma Talent 2020.

Rantaeskola, Satu, Pakkokeinolaki – Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulu 2014.

Riekkinen, Juhana, Criminal Evidence in the Network Society: New Problems, New Solutions? s. 74–87 teoksessa Ahti Saarenpää – Karolina Ztobryn (toim.), Lawyers in the Media Society. The Legal Challenges of the Media Society. Lapin yliopisto 2016.

Riekkinen, Juhana, Sähköiset todisteet rikosprosessissa. Alma Talent 2019.

Saarenpää, Ahti, Oikeusinformatiikka, s. 203–430 teoksessa Marja-Leena Niemi (toim.), Oikeus tänään. Osa II. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 2015.

Saarenpää, Ahti, Oikeusinformatiikka teoksessa Oikeus tänään osa 1. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta 2014.

Savola, Pekka, Sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden rajoitusten oikeasuhtaisuuden arvioimisesta. Oikeus, tieto ja viesti 2015, s. 50–89.

Taulus, Kim – Penttinen, Sirja-Leena, Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellistä opinnäytettä kirjoittaessa, s. 223–245 teoksessa Tarmo Miettinen (toim.),

Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Lapin yliopisto 2016.

Tuhkanen, Harri, Pakkokeinolain näyttökynnykset. Lakimies 6/2024.

Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Alma Talent 2001.

Vuorenpää, Mikko, Muutama huomio laittomalla tavalla hankitun todistusaineiston hyödyntämisestä. Defensor Legis 2018, s. 306-318.

Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi ym., Prosessioikeus. Alma Talent 2021.

Välimäki, Mikko – Oksanen, Ville, Tietokonelaitteiston ja sen sisältämän tiedon takavarikosta rikosasioissa. Defensor Legis 2/2008, s. 219–227.

Warren, Samuel D. – Brandeis, Louis D., The Right to Privacy. Harvard Law Review 4/1890.

Wiatrowski, Aleksander, Less Privacy, More Security? Network Society in the Times of PRISM, s. 95–118 teoksessa Ahti Saarenpää – Aleksander Wiatrowski (toim.), Society Trapped in the Network: Does It Have a Future. Lapin yliopisto 2016.

Virallislähteet

COM (2012) 10 final. Euroopan komission ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi yksilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten torjumista, tutkimista, selvittämistä ja syytteenpanoa tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. Bryssel 25.1.2012.

Concluding Report of the High-Level Group on Access to Data for Effective Law Enforcement. 15.11.2024.

Council of Europe – European Court of Human Rights, Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights – Right to respect for private and family life, home and correspondence. 28.2.2025.

EUT/534/2022-UM-3. Oikeudelliset kysymykset -jaoston kirjallinen menettely 10.1.–12.1.2023. Muistio suullisessa käsittelyssä esitettäväksi Suomen kannaksi. OIK-30/EU-tuomioistuinasiat.

Fredman, Markku 20.3.2025, VN/3357/2025. Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta.

HaVL 19/2024 vp – U 69/2022 vp. Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä (COM(2022) 209 final).

HE 14/1985 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 153/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä, laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 4 luvun, esitutkintalain 27 ja 28 §:n ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 ja 23 §:n muuttamisesta.

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 31/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 217/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.

HE 70/2025 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta.

LaVM 19/2014 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

OM 2025:9. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. E-evidence-asetus ja -direktiivi: Rajat ylittävä pääsy sähköiseen todistusaineistoon.

PeVL 14/2002 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemiin etuuksiin liittyvien tietojen saamista ja luovuttamista koskevien säännösten muuttamiseksi.

PeVL 51/2002 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

PeVL 32/2013 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

PeVL 32/2025 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta.

PeVM 25/1994 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

POL-2025-33260. Poliisihallituksen kommentit hallituksen esitysluonnokseen pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta sekä 21 §:n 3 momentin ja 29 a §:n kumoamisesta.

SEC(2012) 72 final. Commission Staff Working Paper. Impact Assessment. Brussels 25.1.2012.

Verkkolähteet

Helsingin sanomat, (Kerkelä, Lasse), Poliisi tutkii tuhansien ihmisten matkapuhelinten ja muiden laitteiden sisällön vuosittain – ”Mielettömän matala kynnyks”. 9.10.2024.
<https://www.hs.fi/suomi/art-2000010748536.html> (luettu 18.7.2025).

Helsingin sanomat, (Kerkelä, Lasse), Poliisi tutkii tuhansia puhelimia vuodessa – nyt kynnystä aiotaan nostaa. 7.3.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000011080170.html> (luettu 12.11.2025)

Oikeusministeriö, Pakkokeinolain muutos laite-etsintään liittyen.
<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM006:00/2025> (8.10.2025 luettu)

Tieteen termipankki, Rikosprosessuaaliset pakkokeinot.
https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:rikosprosessuaaliset_pakkokeinot (luettu 5.8.2025).

Tuomioistuinalaitos, Keskusrikospoliisin suorittama laite-etsintä EU-oikeuden ja pakkokeinolain vastainen. 20.1.2025. <https://tuomioistuimet.fi/karajaoikeudet/varsinais-suomenkarajaoikeus/fi/index/tiedotteet/2025/keskusrikospoliisinsuorittamalaite-etsintaeu-oikeudenjapakkokeinolainvastainen.html> (luettu 3.9.2025).

Oikeustapaukset

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

EIT, Bykov v. Venäjä, tuomio 10.3.2009 (suuri jaosto).

EIT, Robathin v. Itävalta, tuomio 3.7.2012.

EIT, Bernh Larsen Holding AS ym. v. Norja, tuomio 14.3.2013.

EIT, Dragojević v. Kroatia, tuomio 15.1.2015.

EIT, Trabajo Rueda v. Espanja, tuomio 30.5.2017.

EIT, Särgava v. Viro, tuomio 16.11.2021.

EIT, Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia, tuomio 5.7.2024.

EIT, Grande Oriente d'Italia v. Italia, tuomio 19.12.2024.

EIT, Kulák v. Slovakia, tuomio 3.4.2025.

Euroopan unionin tuomioistuin

EUT, C-14/83, Von Colson ja Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen, tuomio 10.4.1984.

EUT, yhdistetyt asiat C-92/09 ja C-93/09, Volker und Markus Schecke GbR ja Hartmut Eifert v. Land Hessen ja Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung, tuomio 9.11.2010.

EUT, yhdistetyt asiat C-203/15 ja C-698/15, Tele2 Sverige AB v. Post- och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department v. Tom Watson ym., tuomio 21.12.2016 (suuri jaosto).

EUT, C-207/16, Ministerio Fiscal, tuomio 2.10.2018 (suuri jaosto).

EUT, yhdistetyt asiat C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, La Quadrature du Net ym., tuomio 6.10.2020 (suuri jaosto).

EUT, C-746/18, H.K. v. Prokuratuur, tuomio 2.3.2021 (suuri jaosto).

EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomio 4.10.2024 (suuri jaosto).

Kotimaiset tuomioistuimet

KKO 2017:40.

KKO 2018:77.

KKO 2023:14.

Helsingin hovioikeus 15.5.2025 [tuomio] nro 25/104754, dnro R 24/1262.

Itä-Suomen hovioikeus 21.2.2025 [tuomio] nro 25/102035, dnro R 23/1105.

Itä-Suomen hovioikeus 24.4.2025 [tuomio] nro 1604, dnro R 17/2025/183.

Turun hovioikeus 26.5.2025 [päätös] nro 211, dnro 23/1667.

Ulkomainen tuomioistuin

Verfassungsgerichtshof G 352/2021–46, 14.12.2023.

Lyhenteet

Budapestin yleissopimus	Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus (Sops 59-60/2007, ETS nro 181)
CPP	Code procédure pénal
EIS / ihmisoikeussopimus	Euroopan ihmisoikeussopimus (SoPs 18–19/1990)
EIT / ihmisoikeustuomioistuin	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
EUT / unionin tuomioistuin	Euroopan unionin tuomioistuin
HE	hallituksen esitys
HelHO	Helsingin hovioikeus
ItäHO	Itä-Suomen hovioikeus
KKO	korkein oikeus
LE-tuomio	EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomio 4.10.2024 (suuri jaosto)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
PeV	perustuslakivaliokunta
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PKL	pakkokeinolaki (806/2011)
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
Puitepäätos	Neuvoston puitepäätos 2008/977/YOS, tehty 27 päivänä marraskuuta 2008, rikosasioissa tehtävässä poliisi- ja oikeudellisessa yhteistyössä käsiteltävien henkilötietojen suojaamisesta

Rikosasioiden tietosuojadirektiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta
Rikosasioiden tietosuojalaki	Laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018)
SEU	Sopimus Euroopan unionista
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
StPO	Strafprozessordnung (631/1975)
TuHO	Turun hovioikeus
Yleinen tietosuoja-asetus	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Viime vuosien tietotekniikan nopea kehitys on muuttanut rikollisuuden toimintaympäristöä perusteellisesti. Rikoksia suunnitellaan ja toteutetaan yhä useammin teknisten laitteiden avulla, minkä seurauksena lähes kaikkiin rikoksiin liittyy sähköisessä muodossa olevaa, datasta koostuvaa todistusaineistoa.¹ Sähköiset todisteet ovat erityisen merkityksellisiä sekä tietoverkoissa tapahtuvan että tietoverkkoja hyödyntävän rikollisuuden osalta. Poliisi hankkii sähköiset todisteet rikosprosessuaalisten pakkokeinojen avulla, joista laite-etsintä on merkittävässä roolissa. Vuonna 2023 esitutkintaviranomaiset tekivät noin 9 400 laite-etsintää, mikä tarkoittaa keskimäärin 25 laite-etsintää päivässä.² Laite-etsintä voidaan kohdistaa esimerkiksi matkapuhelimeen, tietokoneeseen tai palvelimelle, jotka voivat sisältää valtavan määrän dataa paitsi rikoksesta epäilystä myös ulkopuolisesta henkilöstä. Laite-etsinnällä poliisi saa pääsyn muun muassa henkilön viesteihin, valokuviiin, videoihin, tiedostoihin, selaushistoriaan sekä sijaintitietoihin. Laite sisältää usein runsaasti tutkinnan kannalta tarpeetonta tai arkaluontoista tietoa.

Yksityiselämän suoja on Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIS, ihmisoikeussopimus, SoPs 18–19/1990) turvattu oikeus, jonka toteutumista Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT, ihmisoikeustuomioistuin) on tulkinnut myös pakkokeinojen käytön osalta. Euroopan unionin perusoikeuskirja³ turvaa EU:n primaarioikeutena oikeuden yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen sekä henkilötietojen suojaan. Euroopan unionin tuomioistuin (EUT, unionin tuomioistuin) on tuoreessa ennakkoratkaisussaan C-548/21 (*LE*-ratkaisu)⁴ ottanut kantaa yksityisyyden suojan ja rikosprosessuaalisen pakkokeinon väliseen rajanvetoon. EUT linjasi tuomiossaan, että poliisin pääsy henkilön matkapuhelimen sisältämiin henkilötietoihin aiheuttaa vaaran vakavasta tai erityisen vakavasta puuttumisesta rekisteröidyn perusoikeuksiin, joten suhteellisuusperiaatteen toteutumisen varmistamiseksi pakkokeinon luvallisuus on arvioitava tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamassa etukäteisvalvonnassa.⁵

¹ Riekkinen 2019, s. 87.

² Helsingin Sanomat 9.10.2024.

³ Allekirjoitettu Nizzassa 7.12.2000 (2000/C 364/01) ja muutettu vuonna 2007 (2007/C 303/01).

⁴ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomio 4.10.2024 (suuri jaosto).

⁵ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 102.

Suomessa pakkokeinolaki (PKL, 806/2011) ei edellytä tuomioistuimen ennakkolupaa laite-etsinnän suorittamiseen. EUT:n ratkaisu on johtanut oikeudelliseen välitilaan, jossa laite-etsinnöillä hankittuja todisteita on pidetty EU-oikeuden etusijaperiaatteen nojalla lainvastaisina.⁶ Oikeusministeriö on antanut hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta.⁷ Esityksen tavoitteena on saattaa laite-etsintää koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi siirtämällä laite-etsinnästä päättäminen tuomioistuimen toimivaltaan. Lainsäädännön on tarkoitus tulla voimaan syksyn 2025 aikana, mutta tutkielman kirjoittamisen aikana näin ei ole vielä tapahtunut.

Laite-etsinnän merkitys rikoksen tutkinnassa on huomattava, ja rikosten tehokas selvittäminen edellyttää, että poliisilla on toimivat ja tehokkaat toimivaltuudet todisteiden hankintaan.⁸ Pakkokeinojen käyttöä ohjaa suhteellisuusperiaate, joka velvoittaa punnitsemaan pakkokeinon käyttöä suhteessa oikeuksien loukkaukseen. Pakkokeinolakia on kuitenkin uudistettu viimeksi kokonaisuudessaan vuonna 2014, jolloin tekniset laitteet eivät olleet yhtä edistyneitä tai yhtä merkittävässä roolissa ihmisten arjessa kuin nykyään. Yleisten periaatteiden ohella pakkokeinojen käyttö yksityisyyden suojaa koskevalla alueella edellyttää täsmällisiä ja selkeitä menettelysäännöksiä.

1.2 Kysymyksenasettelu ja aiheen rajaus

Aihe valikoitui tutkielmaan, koska se tarjoaa ajankohtaisen näkökulman perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen laite-etsinnän yhteydessä. Tarkasteluun sisällytetään EUT:n näkökulman lisäksi EIT:n tulkintalinjauksia, sillä EIT:tä on perinteisesti pidetty ihmisoikeuksien suojan keskeisenä edistäjänä. Pakkokeinojen edellytysten ja yksityisyyden suojan välistä suhdetta on tutkittu aiemmin. Esimerkiksi *Tuomas Metsäranta* tarkastelee väitöskirjassaan poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen suhdetta yksityiselämän suojaan.⁹ *Juhana Riekkinen* on väitöskirjassaan analysoinut sähköisten todisteiden merkitystä ja niihin liittyviä oikeudellisia kysymyksiä.¹⁰ Laite-etsinnän edellytyksistä ei kuitenkaan ole kansallisella tasolla tarkasteltu kokonaisvaltaisesti juuri yksityisyyden suojan näkökulmasta. Tämä voi johtua siitä, että laite-

⁶ Tuomioistuinlaitos, Keskusrikospoliisin suorittama laite-etsintä EU-oikeuden ja pakkokeinolain vastainen. 20.1.2025. <https://tuomioistuimet.fi/karajaoikeudet/varsinais-suomenkarajaoikeus/fi/index/tiedotteet/2025/keskusrikospoliisinsuorittamalaite-etsintaeu-oikeudenjapakkokeinolainvastainen.html> (3.9.2025).

⁷ HE 70/2025 vp

⁸ Riekkinen 2019, s. 210.

⁹ Metsäranta 2015.

¹⁰ Riekkinen 2019.

etsintää ei ole perinteisesti pidetty yksityisyyden kannalta yhtä rajoittavana pakkokeinona kuin esimerkiksi telekuuntelua, vaikka laite-etsintä voi tuottaa viestintään liittyvää aineistoa huomattavasti kevyemmällä edellytyksillä.

Tutkielman tarkoituksena on muodostaa kokonaiskuva siitä, missä määrin yksityisyyden suoja voidaan laite-etsinnällä rajoittaa ottaen huomioon perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusperiaatteet. Toisin sanoen tarkastelen yksityisyyden suojan ja laite-etsinnän välistä jännitettä sekä sitä, millä tavoin henkilön yksityisyyden suoja voidaan turvata rajoittamatta poliisin mahdollisuuksia selvittää rikosta. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia aineellisia ja menettelyllisiä ehtoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien, ja Euroopan unionin tuomioistuimien ovat asettaneet, jotta laite-etsintä voidaan toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen?
2. Miten nämä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen asettamat reunaehdot suhteutuvat Suomen pakkokeinolain nykyiseen sääntelyyn ja suunniteltuihin muutoksiin?

Muiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tarkastelu on rajattu tutkielman ulkopuolelle, jotta analyysi voi keskittyä Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta keskeisiin kysymyksiin. Tarkastelu rajautuu poliisin suorittamaan esitutkintaan ja pakkokeinojen käyttöön, vaikka myös tulli, rajavartiolaitos ja puolustusvoimat käyttää pakkokeinoja pakkokeinolain ja erityislainsäädännön nojalla. Lisäksi tutkielmassa ei käsitellä poliisin pakkokeinojen käyttöä rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi, koska näitä koskevat erilliset edellytykset ja oikeudelliset perusteet.

1.3 Metodologia

Tutkimuksen pääasiallisena metodina käytetään lainoppia eli tutkimuksen ote on oikeusdogmaattinen. Perinteisesti lainopillisen tutkimuksen keskiössä on voimassa olevan oikeuden systematisointi ja tulkinta, jotka ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään.¹¹ Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa perusteltuja näkemyksiä voimassa olevan oikeuden sisällöstä.¹² Vallitsevan lainopin mukaisesti tutkimuksessa pyritään perustelemaan parhaita mahdollisia tulkintoja oikeuden sisällöstä.¹³ Tutkimuksen aineistona käytetään pakkokeinolain

¹¹ Aarnio 1978, s. 93.

¹² Kolehmainen 2016, s. 107.

¹³ Kolehmainen 2016, s. 108.

laite-etsintää koskevia säännöksiä ja niiden esitöitä, joita tulkitaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännön kautta. EIT:n ja EUT:n ratkaisukäytäntö muodostaa keskeisen viitekehyksen yksityisyyden suojan sisällöstä, sillä molemmilla on merkittävä rooli kansallisessa oikeusjärjestelmässä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen osalta tutkimuksessa aineistona on useampi tapaus, joissa EIT on arvioinut yksityisyyden suojan rajoitusedellytyksiä pakkokeinojen käytön osalta.

Euroopan unionin tuomioistuimen osalta aineistona on Euroopan unionin lainsäädäntöä, valmisteluaineistoa sekä tutkimuksen kannalta keskeinen *LE*-ratkaisu. Kansallisen oikeuskäytännön osalta tarkastelu kohdistuu tutkimuksen kirjoittamisen aikaan saatavilla olleisiin hovioikeuksien ratkaisuihin, joissa on vedottu EU-oikeuden etusijaperiaatteeseen EUT:n *LE*-ratkaisun jälkeen ja esitetty laite-etsinnällä hankittua näyttöä hyödyntämiskieltoon. Nämä ratkaisut konkretisoivat, miten EUT:n tulkinta heijastuu laite-etsinnän sallittavuuteen Suomessa. Koska hovioikeuksien päätöksiä ja tuomioita ei ole yleisesti saatavilla, on ne anonymisoitu tieteellistä käyttöä varten. Euroopan unionin oikeusjärjestelmä kuvataan yleensä *sui generis* -tyyppiseksi järjestelmäksi, mikä kuvastaa sen erityislaatua oikeusjärjestelmänä.¹⁴ Tämä tulee huomioida unionin oikeuden tulkinnassa, joka eroaa kansallisesta tulkinnasta. EU-oikeus kehittyy jatkuvasti, eikä sen tarkoituksena ole luoda kaikille aloille täysin kattavaa sääntelyä.¹⁵ EUT kehittää EU-oikeutta usein teleologisen laintulkinnan kautta, minkä vuoksi EU-oikeutta voidaan pitää hyvin dynaamisena.¹⁶ Unionin oikeuslähteet jaotellaan primaari- ja sekundaarioikeuteen: perussopimukset muodostavat primaarioikeuden perustan, ja sekundaarioikeus koostuu johdetun oikeuden säädöksistä, kuten asetuksista ja direktiiveistä.

Tutkimuksen viimeisen osan tavoitteena on tarkastella tulevaa laite-etsintää koskevaa uudistusta *de lege ferenda* -näkökulmasta. Analyysin kohteena on se, miten laite-etsintää koskevaa sääntelyä tulisi uudistaa, jotta se vastaisi EIT:n ja EUT:n asettamia menettelyllisiä reunaehtoja, sekä täyttääkö hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta nämä edellytykset. *De lege ferenda* -tutkimuksessa systematisoidaan sekä perustellaan tarkoituksenmukaisia tapoja ratkaista lainsäädännöllisellä tavalla tiettyjä epäkohtia.¹⁷ Tavoitteena ei välttämättä ole päätyä yhteen suositukseen, vaan punnita erilaisia vaihtoehtoja.¹⁸ Linnan mukaan *de lege ferenda* -tutkimuksessa keskiössä on myös vieraisiin

¹⁴ Taulus - Penttinen 2016, s. 223.

¹⁵ Taulus - Penttinen 2016, s. 224-225.

¹⁶ Taulus - Penttinen 2016, s. 224-225.

¹⁷ Linna 1987, s. 10.

¹⁸ Linna 1987, s. 10. Ks. Leskinen 2022.

oikeusjärjestyksiin tutustuminen, ei varsinaisena oikeusvertailuna, vaan keinona ideoida lainsäädäntöehdotuksia.¹⁹ Tätä taustaa vasten tutkimukseen on otettu vertailukohtaksi Itävallan ja Ranskan sääntely laite-etsintää vastaavista pakkokeinoista. Itävalta on keskeinen vertailukohta, koska se oli osapuolena *LE*-tuomion ennakkoratkaisussa ja on sittemmin uudistanut laite-etsintää koskevaa sääntelyään. Ranska valikoitui vertailuksi siksi, että sen erilaiset esitutkimamuodot ja niissä suoritettavat teknisen laitteen etsinnät eroavat toisistaan.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielma etenee systemaattisesti kansallisesta sääntelystä kansainvälisiin oikeuslähteisiin, palaten tämän jälkeen kansallisen oikeusjärjestyksen arviointiin. Luvussa 2 tarkastellaan yksityisyyden suojaa ja sen rajoitusedellytyksiä Suomen perustuslain näkökulmasta. Luvussa 3 analysoidaan pakkokeinojen käyttöä esitutkinnassa ja laite-etsintää osana pakkokeinojärjestelmää. Luvussa 4 käsitellään yksityisyyden suojaa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntöä. Luvussa 5 tarkastelun kohteena ovat Euroopan unionin toimivalta, EU-oikeudellinen yksityisyyden ja henkilötietojen suoja sekä Euroopan unionin tuomioistuimen *LE*-ratkaisu. Luvussa 6 arvioidaan EIT:n ja EUT:n linjausten vaikutuksia Suomen pakkokeinolainsäädäntöön, tarkastellaan kansallista oikeuskäytäntöä, jossa on vedottu laite-etsinnän lainvastaisuuteen ja esitetty todisteita hyödyntämiskieltoon, sekä vertaillaan Itävallan ja Ranskan sääntelyä. Lopuksi arvioidaan hallituksen esityksen mukaisten muutosten riittävyyttä suhteessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen linjauksiin.

2 Yksityisyyden suoja

2.1 Yksityisyyden eri osa-alueet

Yksityisyyden käsite on monitahoinen, eikä sitä ole oikeuskirjallisuudessa pystytty määrittelemään yksiselitteisesti, eikä tällainen määrittely olisi tarkoituksenmukaista. Suomen perustuslaissa (731/1999, PL) turvataan oikeus yksityiselämän suojaan, ja sen kohteina on kotirauha ja luottamuksellisen viestin suoja.²⁰ Suomen lainsäädännössä yksityisyyden suoja

¹⁹ Linna 1987, s. 183–184.

²⁰ Perustuslaissa puhutaan yksityiselämän suojan turvaamisesta, kun taas ihmisoikeussopimuksessa oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta.

koskevaa käsitettä²¹ käytetään usein perusoikeuslakia laajemmassa merkityksessä viittaamaan kaikkiin oikeuksiin, jotka turvaavat yksityisyyttä, kun taas yksityiselämän suoja voidaan nähdä perustuslain tasoisena perusoikeutena.²² Yksityisyyden suojan käsitettä käytetään muun muassa rikoslain (39/1889, RL) 24 ja 38 luvussa sekä sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa (917/2014, SVPL). Toisinaan yksityisyyden suojaa ja yksityiselämän suojaa käytetään synonyymeinä, vaikka ne eivät ole käsitteellisesti identtisiä.²³ Tähän ovat vaikuttaneet EIS:n ja EU:n perusoikeuskirjan kehitys.

Yleisesti yksityisyys ymmärretään yksilön oikeudeksi elää elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten henkilöiden aiheutonta puuttumista.²⁴ *Saarenpää* on korostanut, että yksityisyyttä ei voida määritellä täsmällisesti, sillä se saa oikeudellisesta yhteydestä riippuen monenlaisia muotoja ja merkityksiä.²⁵ Lisäksi tietotekniikan kehitys aiheuttaisi määritelmän nopean vanhentumisen.²⁶ *Saarenpää* onkin jäsentänyt yksityisyyden useaan osa-alueeseen, joita ovat muun muassa fyysinen yksityisyys, alueellinen yksityisyys, sosiaalinen yksityisyys, mediayksityisyys, anonymiteetti, yksityisyys henkilötietojen käsittelyssä, tiedollinen omistusoikeus, oikeus tulla arvioiduksi oikeassa valossa, potilasyksityisyys ja viestintäyksityisyys.²⁷ Näistä erityisesti henkilötietojen käsittelyyn liittyvä oikeus määrätä itseään koskevista tiedoista ja viestintäyksityisyys ovat tämän tutkielman kannalta keskeisempiä. Myös *Neuvonen* on korostanut yksityisyyden olevan kokonaisuus, joka kattaa niin fyysisen kuin sosiaalisen suhteen ympäristöönsä.²⁸ *Neuvosen* mukaan yksityisyyden ydin on yksilön vapaudessa hallita omia henkilötietojansa sekä ihmissuhteitaan ja päättää, milloin ja millä tavoin astuu julkiselle alueelle.²⁹ Tässä tutkielmassa käytetään termiä yksityisyyden suoja sen vuoksi, että se kuvaa yksityiselämän suojaa laajempaa oikeudellisenä ilmiönä, joka kattaa sekä yksityiselämän suojan että henkilötietojen suojan. Laajempaa käsitettä on pidettävä myös tarkoituksenmukaisempaa, kun arvioidaan laite-etsinnän aiheuttamaa puuttumista sekä EIT:n että EUT:n ratkaisukäytännön kautta.

²¹ Muun muassa työntekijän oikeuksia koskevassa sääntelyssä, rikoslain (39/1889, RL) 24 ja 38 luvussa sekä sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa (917/2014, SVPL).

²² *Neuvonen* 2014, s. 37 sekä *Metsäranta* 2015, s. 19.

²³ *Metsäranta* 2015, 19.

²⁴ HE 309/1993 vp, s 52-53. Ks. Warren & Brandeis 1890.

²⁵ *Saarenpää* 2015, s. 315.

²⁶ *Saarenpää* 2015, s. 315.

²⁷ *Saarenpää* 2015, s. 315-323.

²⁸ *Neuvonen* 2014, s. 28.

²⁹ *Neuvonen* 2014, s. 28.

2.2 Yksityisyys verkkoyhteiskunnassa

Tietotekniikan kehitys on muuttanut yksityisyyden luonnetta: riippumatta siitä, mitä teet, jätät jälkeesi sähköisen jalanjäljen, josta voidaan kerätä tietoa. Tekninen laite eli tietokone, telepäätelelaite tai muu vastaava tekninen laite,³⁰ kerää käyttäjän tietoisesti tallentaman datan lisäksi myös automaattisesti tallennettua tietoa eli niin sanottua koneella tuotettua dataa.³¹ Samalla kun digitaalinen kehitys on lisännyt mahdollisuuksia yhteydenpitoon ja tiedonsaantiin, on se heikentänyt yksilön mahdollisuuksia hallita itseään koskevaa tietoa. Voidaan puhua niin sanotusta verkkoyhteiskunnasta, jossa yhteiskunnan jäsenet ovat välttämättömässä vuorovaikutussuhteessa ja jopa riippuvaisia tietojärjestelmien ja tietoverkkojen välisistä yhteyksistä.³²

Tietosisällöllä tai datalla tarkoitetaan laitteeseen tai tietojärjestelmään tallennettua tai sen muistissa muutoin olevaa yksittäistä tietoa tai tietokokonaisuutta.³³ Tietojärjestelmä muodostuu toisiinsa liitetyistä laitteista ja ohjelmistoista, jotka mahdollistavat tietojen käsittelyn, siirron ja säilyttämisen.³⁴ Datasta syntyy sähköistä todistusaineistoa³⁵ rikosteknisten tutkijoiden käsittelyn seurauksena.³⁶ Tyypillisiä sähköisiä todisteita ovat käyttäjän itse laatimat tai saamansa asiakirjat, ääni- tai videotallenteet, internetin historiatiedot sekä viestintä eri viestintäsovelluksissa.³⁷ Jotta datasta saadaan sähköinen todiste, rikosteknisten tutkijoiden on päästävä siihen käsiksi ja kerättävä tieto ennen sen muuttamista tai tuhoamista. Rikoksen kannalta tarpeellista tietoa voi olla vaikea löytää valtavasta datamassasta. Lisäksi suuren datamäärän luotettava haltuunottaminen aiheuttaa haasteita rikostekniselle tutkinnalle.³⁸

Dataa voidaan hakea monesta eri paikasta: se voi olla tallennettuna puhelimesta, tietokoneesta, ulkoisella kiintolevyllä sekä pilvipalvelussa.³⁹ Suurin osa yksityishenkilöistä ja yrityksistä vuokraa palvelinta tai tallennustilaa.⁴⁰ Palvelimet mahdollistavat muun muassa nettisivujen saatavuuden sekä sähköpostien välittämisen. Pilvipalvelut taas mahdollistavat

³⁰ Määritelmää käytetään pakkokeinolain 8 luvun yhteydessä. Teknisen laitteen käsitettä tullaan käyttämään tutkielmassa kuvastamaan laitteita, joihin poliisi voi suorittaa laite-etsintää.

³¹ Larry - Lars 2011, s. 28-29.

³² Saarenpää 2014, s. 103-105. Ks. Wiatrowski 2016.

³³ HE 153/2006 vp, s. 68.

³⁴ Riekkinen 2019, s. 100.

³⁵ Riekkinen 2019, s. 91-95. Riekkinen on tutkielmassaan analysoinut käsitteiden sähköinen, elektroninen ja digitaalinen todistusaineisto eroavaisuuksia.

³⁶ Larry - Lars 2011, s. 29-31.

³⁷ Riekkinen 2019, s. 131 ja 138-139.

³⁸ Riekkinen 2016, s. 83.

³⁹ Riekkinen 2016, s. 82.

⁴⁰ Larry - Lars 2011, s. 32.

tietojenkäsittelyn toisiinsa verkkoyhteydellä liitettyjen laitteiden välillä, ja niitä käytetään pääasiassa tiedostojen säilytykseen. Tietoliikenteen rajat ylittävän luonteen vuoksi data voi sijaita fyysisesti toisessa valtiossa, mikä hankaloittaa datan löytämistä ja hankkimista.⁴¹ Eri laitteiden lisäksi dataa on mahdollista saada myös eri tahoilta, kuten rikoksesta epäillyltä, asianomistajalta taikka palveluntarjoajilta.⁴² Yksityisyyden kannalta on tärkeää pohtia, kehen pakkokeino kohdistuu, ja mitä muuta tietoa samalla kerätään. Esimerkiksi koko kovalevyn jäljentäminen paljastaa valtavan määrän tietoja tutkinnan kannalta ulkopuolisista henkilöistä ja voi siksi osoittautua suhteettomaksi toimenpiteeksi.⁴³

2.3 Yksityiselämän suoja perusoikeutena

Kansainväliset ihmisoikeudet asettavat kansallisen perusoikeussuojan vähimmäistason. Kotimaisen perusoikeussuojan taso voi ja pitäisi olla tiukempi kuin kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista johtuu.⁴⁴ Suomen perustuslaki turvaa yksilölle joukon perustavanlaatuisia oikeuksia, joiden antamaa suojaa ei voida mitätöidä tavallisella lainsäädännöllä. Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa nämä oikeudet saatettiin kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaiselle tasolle, minkä myötä perusoikeudet muuttuivat abstrakteista suoraan velvoittaviksi oikeuksiksi.⁴⁵ Eritoten Euroopan ihmisoikeussopimus vaikutti merkittävästi perusoikeusuudistuksen sisältöön.⁴⁶

Vuoden 2000 voimaan tulleessa perustuslaissa on vahvistettu tuomioistuinten roolia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvojina. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä edellyttää, että tuomioistuimet ja muut lain soveltajat valitsevat sellaisen tulkintavaihtoehdon, joka edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perustuslain 106 §:n nojalla tuomioistuimilla on velvollisuus antaa etusija perustuslain säännökselle, jos lain soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. Lisäksi viranomaiset ovat 107 §:n perusteella velvollisia sivuuttamaan alemman asteisen säädöksen, mikäli se on ristiriidassa perustuslain tai muun lain kanssa. Perusoikeudet velvoittavat myös lainsäätäjää. Lainsäädännön ennakovalvontaa harjoittaa perustuslakivaliokunta, jonka asema ilmenee perustuslain 74 §:stä.

⁴¹ Riekkinen 2016, s. 84.

⁴² Riekkinen 2019, s. 210.

⁴³ Saarenpää 2014, s. 186.

⁴⁴ Ojanen 2015, 53.

⁴⁵ HE 309/1993 vp, s. 5-6

⁴⁶ Pellonpää ym. 2018, s. 59.

Perustuslain 10 §:ssä turvataan jokaisen yksityiselämä, kunnia, kotirauha sekä henkilötietojen suoja, josta säädetään tarkemmin lailla. 10 §:n 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Henkilötietojen suojan osalta perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään jättänyt lainsäätäjälle laajemman harkintavallan suojan tarkemmasta määrittelystä.⁴⁷ Suomea sitovien kansainvälisten perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden vuoksi henkilötietojen suoja on kuitenkin pidettävä yhtä tärkeänä osana yksityisyyden suoja kuin yksityiselämää ja luottamuksellista viestintää.⁴⁸ 10 §:n 3 momentin mukaan perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi voidaan säätää kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. 10 §:n 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Luottamuksellisen viestin suoja muodistaa yksityiselämän suojan ydinalueen. Yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavina rikoksiin on pidetty huumausainerikoksia, törkeitä väkivaltarikoksia sekä maan- ja valtiopetosrikoksia.⁴⁹

Perusoikeuksien rajoituksesta tulee säätää lailla. Lailla säädettyjen rajoitusten tulee täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, joihin kuuluvat täsmällisyys-, hyväksyttävyy-, ja suhteellisuusvaatimus sekä vaatimus siitä, ettei puuttuminen kohdistu oikeuden ydinalueeseen.⁵⁰ Rajoittamisen arviointi edellyttää perusoikeuden ja rajoituksen taustalla olevan intressin välistä punnintaa.⁵¹ Tilanne tulisi ratkaista siten, että kunkin yksilön perusoikeuksien ja erityisesti ydinoikeuksien toteutuminen turvataan, ottaen samalla huomioon rajoittamisen takana olevat yhteiskunnalliset tavoitteet.⁵² Ydinalueeseen kuuluu erityisesti viestin salaisuus, jonka rajoittaminen 10 §:n 4 momentissa on sidottu välttämättömyyteen. Viestin salaisuuden rajoittamista puoltavat rikosten selvittämisen intressit ja rikosoikeudellisen järjestelmän liittyvät painavat syyt.⁵³

⁴⁷ PeVL 51/2002 vp, s. 2 sekä PeVL 14/2002 vp, s. 2.

⁴⁸ Neuvonen 2014, s. 72.

⁴⁹ HE 309/1993 vp, s. 54.

⁵⁰ PeVM 25/1994 vp, s. 5.

⁵¹ Viljanen 2001, s. 211.

⁵² Viljanen 2001, s. 12.

⁵³ PeVL 32/2013 vp, s. 7.

3 Laite-etsintä pakkokeinona

3.1 Pakkokeinojen käyttäminen esitutkinnassa

Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla puututaan yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi ja aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääsemiseksi.⁵⁴ Pakkokeinojen yhtenä tarkoituksena on turvata todisteiden saatavuus.⁵⁵ Esitutinnan tavoitteena on esitutkintalain (805/2011) 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan selvittää asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty sekä asianosaiset. Saman pykälän 2 momentin mukaan esitutkinnassa on selvitettävä asia siinä laajuudessa, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvonta voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa yhdellä kertaa vastaan. Poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:n mukaan poliisin tehtäviin kuuluu rikosten selvittäminen ja niiden saattaminen syyteharkintaan. Rikoksesta epäillyn kannalta rikosprosessissa tärkeää on menettelyn tuoma oikeusturva, jonka tarkoituksena on taata keskeiset menettelylliset oikeudet vastapainona esitutkintaviranomaiselle annettaville valtuuksille tehokkaaseen esitutkintaan.⁵⁶ Rikoksen uhrin eli asianomistajan näkökulmasta oikeussuojan saaminen on rikosprosessin merkittävimpiä tavoitteita.

Esitutinnan tavoitteena on aineellisen totuuden selvittäminen, mikä voi edellyttää pakkokeinojen käyttöä.⁵⁷ Rikoksesta epäiltyä ei voida itsekriminointisuojaan mukaisesti velvoittaa aktiivisesti auttamaan rikoksen selvittämisessä, mutta hänellä on velvollisuus sietää pakkokeinoja, jotka kohdistuvat häneen.⁵⁸ Pakkokeinoja käytetään tilanteissa, joissa esitutkinta on vielä kesken ja käytettävissä oleva tieto voi olla puutteellista. Tämän vuoksi pakkokeinojen käyttö ei edellytä yhtä vahvaa näyttöä kuin rikoksen syyksilukeminen tuomioistuimessa. Jonkinasteinen näytöllinen perusta on kuitenkin välttämätön myös pakkokeinojen kohdalla, koska niillä puututaan yksilön perus- ja ihmisoikeuksiin.⁵⁹ Koska eri pakkokeinot merkitsevät eriasteista puuttumista yksityisyyden ja muiden oikeuksien suojapiiriin, pakkokeinolakiin on sisällytetty useita toisistaan poikkeavia näyttökynnyksiä, jotka heijastavat toimenpiteen ankaruutta. Lainsäädännössä tätä ilmaistaan todennäköisyysporrastuksella, joka etenee

⁵⁴ Tieteen termipankki, rikosprosessuaaliset pakkokeinot.

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:rikosprosessuaaliset_pakkokeinot (5.8.2025).

⁵⁵ Fredman ym. 2025, s. 667.

⁵⁶ Launiala 2010, s. 121.

⁵⁷ Launiala 2010, s. 133.

⁵⁸ Launiala 2013, s. 22.

⁵⁹ Tuhkanen 2024, s. 847.

seuraavasti: ”on syytä olettaa”⁶⁰, ”on syytä epäillä”, ”on todennäköistä”⁶¹, ”todennäköisin syin epäilty” sekä ”erittäin pätevin perustein”^{62, 63}. Mitä syvemmälle pakkokeino puuttuu perusoikeuksiin, sitä korkeampi näyttökynnys edellytetään. Pakkokeinojen käytön yleiset edellytykset vaihtelevat pakkokeinon merkittävyuden mukaan. Laite-etsinnän toimittamisen edellytyksenä on, että laitteesta voidaan olettaa löytyvä tutkittavaan rikokseen liittyvä asiakirja tai tieto. Salaisia pakkokeinoja on tarkoitettu käytettävän vain viimesijaisena keinona. Tätä kuvastaa useiden salaisten pakkokeinojen, kuten telekuuntelun, edellytys siitä, että pakkokeinon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.⁶⁴

Yleisten edellytysten lisäksi pakkokeinoihin on säädetty erityinen edellytys, joka liittyy siihen, minkälaista rikosta pakkokeinon käyttäminen edellyttää.⁶⁵ Tyypillisesti tämä toteutetaan sitomalla pakkokeinon käyttö tutkittavana olevasta rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen.⁶⁶ Pakkokeinot, joiden katsotaan puuttuvan merkittävästi kohdehenkilön perusoikeuksiin, on sidottu tiettyihin pykälässä lueteltuihin rikosnimikkeisiin.⁶⁷ Viime aikoina pakkokeinolakiin on myös lisätty yhdistelmäedellytyksiä, joissa pakkokeinon käyttö on sidottu pääsääntöisesti rikoksen enimmäisrangaistukseen, mutta pykälässä on lisäksi lueteltu rikoksia, joiden kohdalla pakkokeinoa voi käyttää, vaikka enimmäisrangaistuksen vaatimus ei täyttyisi.⁶⁸

3.1.1 Pakkokeinolain yleiset periaatteet

Pakkokeinolain asettamien edellytysten lisäksi pakkokeinojen käyttöä ohjaavat yleiset periaatteet, joita ovat suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate. PKL 1 luvun 2 § koskee suhteellisuusperiaatetta ja sen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos niiden käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta

⁶⁰ Ilmaisua käytetään takavarikoimista koskevassa pykälässä kuvastamaan esineen mahdollista todistusarvoa.

⁶¹ Ilmaisu tarkoittaa yli 50 prosentin todennäköisyyttä.

⁶² Ilmaisua käytetään muun muassa sellaisten pakkokeinojen edellytyksissä, jotka kohdistuvat muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn.

⁶³ HE 14/1985 vp, s. 16-17

⁶⁴ HE 222/2010 vp, s. 121

⁶⁵ Fredman ym. 2025, s. 690.

⁶⁶ Fredman ym. 2025, s. 690.

⁶⁷ Fredman ym. 2025, s. 692.

⁶⁸ Fredman ym. 2025, s. 693.

epäilylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Rikosnimikkeeseen ja rangaistusasteikkoon perustuvien edellytysten lisäksi pakkokeinon käyttöä arvioitaessa on otettava huomioon teon vakavuus ja luonne. Mitä vakavampi rikos on, sitä vahvempi on yhteiskunnan intressi selvittää se, mikä puolestaan voi perustella syvempää puuttumista epäillyn oikeuksiin. Toisaalta myös lievemmat rikokset voivat olla laadultaan sellaisia, että puuttuminen on perusteltua.⁶⁹ Suhteellisuusperiaate edellyttää kuitenkin, että pakkokeinoa harkittaessa otetaan huomioon myös keinon käyttöä vastaan puhuvat seikat.⁷⁰ Mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä suurempi paino näille näkökohdille on annettava.

PKL 1 luvun 3 §:n mukaan vähimmän haitan periaate edellyttää, että pakkokeinon käytöllä ei puututa kenenkään oikeuksiin enempää kuin on välttämätöntä pakkokeinon tarkoituksen saavuttamiseksi. Pakkokeinon käytöstä ei saa myöskään aiheutua tarpeetonta vahinkoa tai haittaa. Pakkokeinoa ei siten tule ulottaa ajallisesti pidemmälle kuin on välttämätöntä. Tämä ilmenee esimerkiksi pakkokeinolain takavarikkoa koskevassa 7 luvun 14 §:stä, jonka mukaan takavarikko on kumottava heti, kun se ei ole enää tarpeellinen. Koska pakkokeino ei ole rangaistus, sen kohteelle ei tule aiheuttaa enempää haittaa kuin mikä on välttämätöntä. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi henkilön kuulemista pakkokeinon vaikutuksista.⁷¹ Pakkokeinon käytössä tulee myös arvioida, miten sivullisille aiheutuvia haittoja voidaan minimoida. PKL 1 luvun 4 §:ssä säädetty hienotunteisuusperiaate puolestaan edellyttää, että pakkokeinoja käytettäessä vältetään aiheettoman huomion herättäminen ja toimitaan mahdollisimman hienotunteisesti. Pakkokeinoa tulisi käyttää siten, etteivät sivulliset voi havaita sitä tai päätellä sen perusteella rikosepäilystä.⁷²

3.2 Laite-etsintä

3.2.1 Määritelmä ja edellytykset

Etsinnällä tarkoitetaan tiettyyn paikkaan, tilaan, henkilön tai laitteeseen kohdistettavaa etsintää, jonka tarkoituksena on löytää tutkinnan kannalta tarpeellinen esine, seikka, henkilö tai tieto. Etsintää koskevat säännökset on sijoitettu pakkokeinolain 8 lukuun. Laite-etsinnän

⁶⁹ Fredman ym. 2025, s. 88.

⁷⁰ Rantaeskola 2014, s. 31.

⁷¹ Rantaeskola 2014, s. 34.

⁷² Rantaeskola 2014, s. 36.

tarkoituksena on etsiä teknisestä laitteesta tietoa sen takavarikoimista tai jäljentämistä varten.⁷³ Lain esitöiden mukaan laite-etsintää voi kohdistaa myös tiedostoihin, joihin pääsee yksinomaan kyseisen laitteen kautta.⁷⁴ PKL 8 luvun 20 §:n mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneeseen, telepäätelaitteeseen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen tai tietojärjestelmään etsinnän toimittamishetkellä tallennettuun tietosisältöön kohdistuvaa etsintää. Pykälän 2 momentin mukaan laite-etsintää ei voida kohdistaa luottamuksellisen viestiin siltä osin kuin siihen sovelletaan 10 luvussa säädettyä telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua. Laite-etsinnässä voidaan kuitenkin etsiä jäljennettävää tietoa myös luottamuksellisesta viestistä, mutta rajanveto perustuu siihen, että laite-etsintä kohdistuu laitteen tietosisältöön etsinnän toimittamishetkellä.⁷⁵ Laite-etsintä on siten kertaluonteinen pakkokeino eikä mahdollista tekniselle tarkkailulle sekä telekuuntelulle ja -valvonnalle asetettujen tiukempien ehtojen kiertämistä viivyttämällä laite-etsinnän suorittamista. Tästä huolimatta huomionarvoista on, että teknisen laitteen tietosisältö on yleensä erittäin laaja.

PKL 8 luvun 21 §:ssä säädetään laite-etsinnän edellytyksistä. Laite-etsintä voidaan toimittaa, jos on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvitettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat. Lisäksi etsinnässä tulee voida olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka jäljennettävä asiakirja. Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety. PKL 8 luvun 27 §:ssä säädetään etäetsinnästä, jossa laite-etsintä suoritetaan ottamatta laitetta fyysisesti haltuun. Pykälän mukaan laite-etsintä saadaan toimittaa etäetsintänä, jos rikostutkinnallisten tarkoituksenmukaisuussyiden tai asian kiireellisyyden sitä edellyttävät. Etäetsintä suoritetaan käymättä etsinnän kohteena olevan henkilön tai laitteen luona, hyödyntäen toista teknistä laitetta ja tietoverkkoa.⁷⁶ Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2018:17 etäetsintä kohdistui palvelimiin ja sähköisiin tietovarastoihin.⁷⁷ Etäetsintä voidaan suorittaa vain, jos lain asettamat edellytykset täyttyvät. Lain esitöissä on todettu, että kynnyks etäetsinnän toimittamiselle ei ole korkea, koska kyse ei ole salaisesta pakkokeinosta.⁷⁸ Etäetsinnässä ei siis voida tehdä mitään sellaista, mikä ei olisi sallittua tavallisessa laite-etsinnässä.

⁷³ HE 222/2010 vp, s. 108.

⁷⁴ HE 222/2010 vp, s. 306.

⁷⁵ HE 222/2010 vp, s. 306.

⁷⁶ HE 222/2010 vp, s. 109.

⁷⁷ KKO 2018:77 kohta 20

⁷⁸ HE 222/2010 vp, s. 309.

3.2.2 Laite-etsinnän toimittaminen

Laite-etsintä voidaan toimittaa itsenäisenä pakkokeinona tai osana paikkaan kohdistuvaa etsintää. PKL 8 luvun 21 §:n 3 momentin mukaan päätös paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamisesta saadaan ulottaa koskemaan myös etsinnän toimittamispaikassa olevaa teknistä laitetta tai tietojärjestelmää, jos kyseessä ei ole paikkaan kohdistuva etsintä henkilön löytämiseksi. Paikkaan kohdistuvalla etsinnällä tarkoitetaan PKL 8 luvun 1 §:n mukaista yleistä kotietsintää, erityistä kotietsintää sekä paikanetsintää. Yleisen ja erityisen kotietsinnän rangaistusvaatimusta koskeva edellytys on sama kuin laite-etsinnässä eli vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Erityisen kotietsinnän menettelysäännökset tulevat sovellettavaksi, jos etsinnän kohteena on syytä olettaa joutuvan tietoa, joista oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) 17 luvun mukaan henkilö ei saa tai joudu todistamasta. Paikanetsintä ei sen sijaan edellytä tiettyä vähimmäisrangaistustasoa. Jos laite-etsintä suoritetaan paikanetsinnän yhteydessä, kuuden kuukauden vähimmäisrangaistuksen edellytyksen tulee täytyä laite-etsinnän osalta.

Laite-etsinnästä päättää PKL 8 luvun 29 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä, myös poliisimies voi tehdä päätöksen. Samat edellytykset koskevat yleistä kotietsintää ja paikanetsintää. Jos laite-etsintä kohdistuu takavarikoimis- tai jäljentämiskiellon alaiseen tietoon, sovelletaan erityistä kotietsintää koskevia päätöksentekosäännöksiä, jolloin etsinnästä päättää PKL 8 luvun 15 ja 17 §:n mukaan tuomioistuin. Laite-etsinnän menettelysäännöksistä säädetään PKL 8 luvun 28 §:ssä. Jos laite-etsintä toimitetaan paikkaan kohdistuvan etsinnän yhteydessä, noudatetaan kyseistä etsintää koskevia säännöksiä. Muissa tilanteissa läsnäolon, menettelyn, etsintävaltuutetun, asiakirjan avaamisen ja tutkimisen sekä pöytäkirjan osalta sovelletaan PKL 8 luvun 5–13 ja 19 §:ää. Laite-etsinnän yhteydessä tulee siten noudattaa kotietsintää koskevia menettelysääntöjä, kuten läsnäolo-oikeutta ja yksityisen asiakirjan tutkimista koskevia määräyksiä. Jos laite-etsinnässä voidaan löytää takavarikoimis- tai jäljentämiskiellon alaista tietoa, on noudatettava erityistä kotietsintää koskevia PKL 8 luvun 7–12 §:n säännöksiä.

Läsnäolosta säädetään PKL 8 luvun 5 §:ssä. Sen mukaan sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muutoin luvallisesti oleskelevälle, on varattava tilaisuus olla etsinnässä läsnä ja kutsua siihen todistaja. Tästä voidaan poiketa vain, jos se viivyttäisi etsintää merkittävästi. Jollei kukaan ole ollut läsnä toimituksessa, etsinnästä on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu, sekä kerrottava oikeudesta saada etsintäpäätöksen jäljennös, oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös. Näin ollen myös laite-

etsinnän osalta laitteen haltijalle tulisi ilmoittaa etsinnän suorittamisesta ja läsnäolo-oikeudesta. Lainsäätäjät eivät kuitenkaan ole ottaneet huomioon, että laite-etsinnät suoritetaan käytännössä pääosin poliisin ICT-tutkinnan tiloissa, joihin ulkopuolisia ei voida päästää salassa pidettävien tietojen vuoksi. Etäetsinnän osalta laite-etsinnästä ilmoittaminen ennen sen toimittamista voi johtaa siihen, että rikoksesta epäilty hävittää datan, ennen kuin poliisi ehtii suorittaa etsinnän. Lisäksi dataa voidaan hävittää etäyhteyden välityksellä ilman, että epäillyllä on laitetta hallussaan.⁷⁹ Teknisen laitteen haltuunoton jälkeen tulisikin varmistaa, ettei epäillyllä ole mahdollisuuksia hävittää dataa esimerkiksi katkaisemalla verkkoyhteys. Kaikissa laitteissa tämä ei kuitenkaan ole mahdollista.

Datan säilyttämismääräyksestä ja tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuudesta säädettiin Budapestissä solmitun Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen (Sops 59-60/2007, ETS nro 181, Budapestin yleissopimus) voimaansaattamisen yhteydessä.⁸⁰ PKL 8 luvun 24 §:n mukaan, jos on syytä olettaa, että tutkinnan kannalta merkityksellinen data häviää tai muuttuu ennen laite-etsintää, pidättämiseen oikeutettu virkamies voi antaa määräyksen datan säilyttämisestä muuttumattomana. Data ei siirry säilyttämismääräyksen seurauksena esitutkintaviranomaisen haltuun. Määräystä ei voida antaa itsekriminointisuojaan vuoksi rikoksesta epäilylle.⁸¹ Määräyksen kohteena oleva data tulee yksilöidä riittävällä tarkkuudella, ja pyynnöstä on annettava kirjallinen todistus.⁸² Määräys voi koskea myös dataa, jonka voidaan olettaa tallentuvan järjestelmään kuukauden kuluessa määräyksen antamisesta. Säilyttämismääräys annetaan kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan ja se tulee kumota heti, kun se ei ole enää tarpeellinen. Vaikka esitutkintaviranomainen ei saa dataa haltuunsa, säilyttämismääräys vaikuttaa sivullisten yksityisyyteen, sillä palveluntarjoajat joutuvat tallentamaan tietoja, jotka voivat mahdollistaa esimerkiksi henkilöiden profiloinnin.⁸³

Tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuudesta säädetään PKL 8 luvun 23 §:ssä. Sen mukaan esitutkintaviranomaisella on oikeus saada laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot henkilöltä, jolla ne ovat. Pyyntö voi kohdistua esimerkiksi palveluntarjoajaan, joka käsittelee dataa käyttäjän puolesta. Esitutkintaviranomainen voi pyytää esimerkiksi apua tietojärjestelmän suojausten tai salauksen murtamisessa.⁸⁴ Jos käyttäjä on

⁷⁹ Riekkinen 2019, s. 236.

⁸⁰ HE 153/2006 vp

⁸¹ HE 153/2006 vp, s. 70.

⁸² HE 153/2006 vp, s. 71.

⁸³ Riekkinen 2019, s. 254.

⁸⁴ HE 153/2006 vp, s. 69.

itse salannut datansa tai palvelussa käytetään end-to-end-salausta, palveluntarjoaja ei pysty pääsemään käsiksi dataan.⁸⁵ Pyyntöä ei voida osoittaa rikoksesta epäilylle eikä henkilölle, joka on oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta. Tietojenantovelvollisuuden käyttöä rajoittaa suhteellisuusperiaate.⁸⁶

Teknisen laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu voi saattaa laite-etsinnän tuomioistuimen tutkittavaksi PKL 8 luvun 29 a §:n nojalla, jos etsintä on toimitettu kotietsinnän tai paikanetsinnän yhteydessä tai jos on syytä olettaa, että etsinnän kohteeksi on joutunut tietoa, josta henkilöllä on oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta. Tällä varmistetaan tuomioistuINVALVONTA myös tilanteissa, joissa takavarikoimis- ja jäljentämiskiellon alainen tieto ilmenee vasta etsinnän jälkeen.⁸⁷ Vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan kotietsintää ja paikanetsintää koskevia menettelysäännöksiä. Vuoden 2023 uudistuksessa jälkikäteinen tuomioistuinkontrolli ulotettiin koskemaan myös paikanetsintää, sillä aiemmin tämä koski vain kotietsinnän yhteydessä tehtyä laite-etsintää. Muutosta edelsi KKO:n laajentava tulkinta ratkaisussa KKO 2018:77, jossa valitusoikeus myönnettiin etäetsinnälle, jonka kohteeksi oli syytä epäillä kohdistuneen takavarikoimis- ja jäljentämiskiellon alaista tietoa.⁸⁸ KKO on ratkaisussaan KKO 2017:40 katsonut, että EIS 8 artikla edellyttää paikanetsintää koskevan tuomioistuinkäsittelyn mahdollisuuden laajentamista.⁸⁹

3.3 Takavarikko ja jäljentäminen laite-etsintää tukevin pakkokeinoina

3.3.1 Takavarikointi

Kuten edellä todettiin, laite-etsinnän tarkoituksena on löytää teknisestä laitteesta tietoa sen takavarikoimista tai jäljentämistä varten. Pääsääntöisesti tietosisällön takavarikoiminen ei ole tarpeellista, koska todisteiden käyttö voidaan turvata jäljentämisellä.⁹⁰ Takavarikoimiselle tai jäljentämiselle ei ole säädetty rikoksen rangaistustasoon perustuvaa edellytystä. Yleensä takavarikoiminen ja jäljentäminen suoritetaan jonkin muun pakkokeinon yhteydessä. PKL 8 luvun 22 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeudesta ottaa tekninen laite haltuunsa laite-etsinnän toimittamista varten. Erillistä takavarikointipäätöstä ei tarvitse tehdä, koska laite-etsintäpäätös oikeuttaa laitteen haltuun ottamiseen. Laite on kuitenkin palautettava ilman aiheutonta

⁸⁵ Riekkinen 2019, s. 270.

⁸⁶ HE 153/2006 vp, s. 69.

⁸⁷ HE 217/2022 vp, s. 95

⁸⁸ KKO 2018:77 kohdat 11-21

⁸⁹ KKO 2017:40 kohta 18

⁹⁰ Rantaeskola 2014, s. 269.

viivytystä. Tilanteissa, joissa laitteen jäljentäminen ei onnistu viivytyksettä, laite-etsinnän suorittaminen mahdollistetaan laitteen takavarikoimisella. *Viivytyksettä*-ilmaisun on katsottu tarkoittavan noin muutamaa päivää laitteen haltuun ottamisen jälkeen.⁹¹ Laitteen haltuun ottaminen on siten lähtökohtaisesti lyhytkestoisempi kuin takavarikoiminen, minkä vuoksi esimerkiksi tilanteissa, joissa poliisin on selvitettävä etsinnän suorittamiseksi tarvittavia salasanoja, määräaika voi tulla nopeasti vastaan.

Pakkokeinolain 7 luvun 1 §:ssä säädetään takavarikoimisen yleisistä edellytyksistä. Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa, se on rikoksella joltakulta viety tai se voidaan tuomita menetetyksi. Mitä asiakirjasta säädetään, koskee myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (data). Tiedon sijaintipaikalla ei ole merkitystä: se voi olla tilapäisesti keskusmuistissa, pysyvästi massamuistissa, siirtoväylällä tai erillisellä tallennusalustalla, kuten levykkeellä, CD- tai DVD-levyllä tai muistikortilla.⁹² Koko laitteen takavarikoiminen voi olla suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta ylimitoitettu toimenpide.⁹³ Tapauksissa, joissa teknistä laitetta on käytetty rikoksentekevälteenä, laite ja sen data voidaan takavarikoida valtiolle menetettäväksi rikoslain (39/1889) 10 luvun 4 ja 5 §:ssä säädetyin edellytyksin.

3.3.2 Jäljentäminen

Takavarikointi tai laite-etsintä päättyy, kun teknisessä laitteessa olevasta tiedosta on otettu jäljennös. PKL 7 luvun 2 §:n mukaan asiakirjan takavarikoiminen todisteena käytettäväksi on korvattava sen jäljentämisellä, jos jäljennös on riittävä todistelun luotettavuuden kannalta. Näin ollen jäljentämisen yhteydessä on arvioitava, onko jäljennöstä pidettävä riittävän luotettava todisteena. Jäljennös voidaan toteuttaa ottamalla peilikopio koko laitteesta, jonka jälkeen kopioon kohdistetaan seulonta ja etsitään todisteena hyödynnettävää tietoa. Vaihtoehtoisesti jäljentäminen voidaan suorittaa vain tietyistä yksilöidyistä tiedostoista, jos data on helposti seulottavissa. Koko teknisen laitteen jäljentäminen on nopeaa ja mahdollistaa laitteen palautumisen sen omistajalle ilman aiheutonta viivytystä. PKL 7 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan asiakirja tai asiakirja-aineisto tulee takavarikoida, mikäli sitä ei voida jäljentää viivytyksettä sen laadun tai laajuuden vuoksi. Hallituksen esityksen mukaan tarkoituksena on varmistaa, että

⁹¹ Rantaeskola 2014, s. 270.

⁹² HE 153/2006 vp, s. 68.

⁹³ Välimäki - Oksanen 2008, s. 220.

laajaa data-aineistoa voidaan riittävästi kartoittaa etsinnällä ennen jäljentämistä.⁹⁴ Peilikopion ottaminen turvaa todisteiden säilymisen, mutta se voi merkittävästi loukata laitteen haltijan ja sivullisten yksityisyyden suojaa, sillä kopio voi sisältää suuren määrän viestejä, kuvia ja muita henkilökohtaisia tietoja. Yksityisyyden suojaa turvaa osaltaan pakkokeinolain 7 luvun 16 §, jonka perusteella tarpeeton jäljennös tulee hävittää, ja myös tuomioistuin voi määrätä jäljennöksen hävitettäväksi. Peilikopion käytössä joudutaankin punnitsemaan todisteen eheyden turvaamista suhteessa siihen, kuinka laajaa puuttumista yksityisyyteen voidaan pitää hyväksyttävänä.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tietoaaineiston jäljennöksen tutkiminen ei ole enää laite-etsintää, vaan jäljennökseen kohdistuvaa taktista tutkintaa.⁹⁵ Perusteluna tälle on esitetty, että tutkinta ei enää kohdistu laitteen etsintähetkellä olevaan tietosisältöön vaan sen kopioon.⁹⁶ *Riekkinen* on kyseenalaistanut tämän tulkinnan erityisesti tilanteissa, joissa jäljentäminen suoritetaan peilikopiona, sillä käytännössä etsintä tehdään teknisen laitteen jäljentämishetken identtiseen kopioon.⁹⁷ Yksityisyyden suojaan loukkaus ei katoa sillä perusteella, kohdistetaanko etsintä alkuperäiseen vai kopioituun tietosisältöön. Tulkinta, jonka mukaan jäljentämisen jälkeinen seulonta olisi yksinomaan taktista tutkintaa, voisi väärinkäytettynä johtaa siihen, että tietosisältö takavarikoidaan ja jäljennetään 7 luvun edellytyksillä, ja varsinainen etsintä tehdään kokonaan tämän jälkeen ilman laite-etsinnälle asetettuja 8 luvun edellytyksiä. Tällainen menettely heikentäisi laite-etsintää koskevien rajoitusten tosiasiallista merkitystä. *Riekkinen* ehdottaa ratkaisuksi tulkintaa, jonka mukaan jäljennöksen tutkiminen olisi laite-etsintää siihen asti, että jäljennöksestä löydetään asiakirja tai tieto, jota voidaan käyttää todisteena.⁹⁸ Tämä tulkinta turvaa paremmin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja ehkäisee pakkokeinojen tosiasiallista lievenemistä teknisten menettelyjen kautta.

3.3.3 Takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot

Takavarikkoa sekä asiakirjan jäljentämistä rajaavat PKL 7 luvun 3 §:ssä säädetyt läheisiin henkilöihin sekä vaitiolovelvollisuuteen ja -oikeuteen liittyvät takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot. Kiellot estävät tiettyjen asiakirjojen ja datan takavarikoimisen ja jäljentämisen. Niiden tarkoituksena on varmistaa, ettei poliisi saa haltuunsa kiellon alaisia tietoja, jotta tällaiset tiedot eivät pääse vaikuttamaan viranomaistoimintaan millään tavoin.⁹⁹

⁹⁴ HE 222/2010 vp, s. 274.

⁹⁵ Rantaeskola 2014, s. 268.

⁹⁶ Rantaeskola 2014, s. 268.

⁹⁷ Riekkinen 2019, s. 233.

⁹⁸ Riekkinen 2019, s. 233.

⁹⁹ Fredman 2014, s. 156.

Pykälässä viitataan oikeudenkäymiskaaren (4/1734, OK) 17 luvun säännöksiin oikeudesta ja velvollisuudesta kieltäytyä todistamasta oikeudenkäynnissä. Jos laite-etsinnässä on syytä olettaa löytyvän takavarikoimis- ja jäljentämiskiellon alaisia tietoja, on noudatettava soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia säännöksiä (PKL 8:15.1–2 ja 8:18), jotka koskevat tuomioistuimelta pyydettävää lupaa sekä etsintävaltuutetun käyttämistä. Asiakirjaa tai dataa ei saa takavarikoida tai jäljentää, jos se sisältää sellaista tietoa, josta OK 17 luvun mukaan on oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta, ja asiakirja tai data on tällaisen henkilön tai sen hallussa, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus tai -oikeus on säädetty. Pilvipalveluun tallennettu data katsotaan olevan henkilön hallussa, mikäli sitä suojaa salasana, vaikka data fyysisesti sijaitsee palveluntarjoajan palvelimella.¹⁰⁰ Asiakirja saadaan kuitenkin 1 ja 2 momentin estämättä pitää takavarikoituna tai jäljennettynä, jos sen erottaminen muusta takavarikon kohteesta ei ole mahdollista. Kynnys tämän poikkeuksen soveltamiseen on hallituksen esityksen mukaan korkea.¹⁰¹

PKL 7 luvun 3 §:n 1 momentti koskee rikoksesta epäillyn läheisiä. Rikoksesta epäillyn tai hänen OK 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa läheisessä suhteessa olevan henkilön hallusta ei saa takavarikoida tai jäljentää todisteena käytettäväksi asiakirjaa, joka sisältää epäillyn ja sanotun henkilön välisen viestin. Viestin saa kuitenkin takavarikoida tai jäljentää, jos tutkittavana olevasta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. 2 momentin mukaan asiakirjaa ei saa takavarikoida tai jäljentää, jos sen voidaan olettaa sisältävän sellaista tietoa, josta OK 17 luvun 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa todistaa. Tällaisia henkilöitä ovat virkamiehet ja muut julkista tehtävää hoitavat. Tätä kieltoa ei voida murtaa edes törkeimmissä rikoksissa. Lääkäriin ja muun terveydenhuollon henkilöstön hallusta ei saa takavarikoida potilassalaisuuksia sisältäviä asiakirjoja, jollei tutkittavana olevasta rikoksesta voida tuomita vähintään kuutta vuotta vankeutta.

Oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan hallussa olevat päämiehen luottamukselliset asiakirjat ovat myös suojattuja. Muiden kuin syytetyn avustajan hallusta asiakirja voidaan takavarikoida, jos kyseessä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Toimittajalla on oikeus olla paljastamatta lähdeään, ja tätä suojaa vastaava asiakirja on vaitiolovelvollisuuden piirissä, vaikka toimittajalla ei ole varsinaista lakiin perustuvaa vaitiolovelvollisuutta.

¹⁰⁰ Fredman ym. 2025, s. 977.

¹⁰¹ HE 222/2010 vp, s. 276

PKL 7 luvun 4 § sisältää telekuunteluun, televalvontaan ja tukiasematietoihin liittyvät takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot. Viestintämarkkinalain (393/2003) 2 §:n 21 kohdassa tarkoitettun teleyrityksen tai sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 2 §:n 11 kohdassa tarkoitettun yhteisötalajan hallusta ei saa takavarikoida tai jäljentää asiakirjaa tai dataa, joka sisältää PKL 10 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viestiin liittyviä tietoja, 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tunnistamistietoja tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tukiasematietoja. Poikkeuksista kieltoon säädetään PKL 10 luvun 4 §:n 1 momentissa. Sääntely ilmentää salaisten pakkokeinojen erillisyyttä PKL 7 luvusta.

3.3.4 Takavarikoimisen ja jäljentämisen oikeusturvakeinot

Takavarikoimisesta tai asiakirjan jäljentämisestä päättää PKL 7 luvun 7 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Myös tuomioistuin saa päättää asiasta syytettä käsitellessään. Jos takavarikoiminen tai jäljentäminen toimitetaan kiinniottamisen tai etsinnän yhteydessä, taikka asia ei siedä viivästystä, saa poliisimies 7 luvun 8 §:n nojalla ottaa esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuunsa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystä. Haltuunoton jälkeen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on ilman aiheetonta viivytystä päätettävä, tehdäänkö asiassa takavarikko tai jäljentäminen. Haltuunotosta takavarikoimista tai jäljentämistä varten on 7 luvun 9 §:n mukaan viipymättä ilmoitettava sille, jonka hallusta esine, omaisuus tai asiakirja on otettu, jos hän ei ole ollut paikalla toimituksen aikana. Tarvittaessa ilmoitus on tehtävä myös muulle henkilölle, jonka esineestä, omaisuudesta tai asiakirjasta on kyse. Ilmoituksen tekemistä voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä siirtää enintään viikolla, jos tärkeä tutkinnallinen syy sitä vaatii. Tämän jälkeen tuomioistuin voi virkamiehen pyynnöstä siirtää ilmoitusta enintään kaksi kuukautta kerrallaan. Ilmoitus on kuitenkin tehtävä viipymättä esitutkinnan päätyttyä.

PKL 7 luvun 11 §:n mukaan takavarikoidun tai takavarikoimista varten haltuunotetun suljetun kirjeen tai muun suljetun yksityisen asiakirjan saa avata ainoastaan tutkinnanjohtaja, syyttäjä, tuomioistuin taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa olla apuna tietojärjestelmän tai sen tallennusalan asiantuntija tutkinnanjohtajan päätöksellä. Hallituksen esityksen mukaan suljetulla yksityisellä asiakirjalla tarkoitetaan esimerkiksi teknisessä laitteessa olevaa sähköpostiviestiä tai muuta vastaavaa sähköisessä muodossa olevaa asiakirjaa, joka on suojattu nimenomaisella

käyttäjätunnuksella tai salasanalla.¹⁰² Suojauksen tulee siis kohdistua itse viestiin tai asiakirjaan, ei pelkästään sähköpostitilin käyttöön. Avattua asiakirjaa saavat edellä mainittujen lisäksi tarkastella vain asiantuntija tai muu rikoksen selvittämisessä apuna käytettävä tai asiassa kuultava henkilö.

PKL 7 luvun 12 §:n mukaan takavarikoimisesta tai asiakirjan jäljentämisestä laaditaan ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja. Pöytäkirjassa on mainittava toimenpiteen tarkoitus, selostettava siihen johtanut menettely, yksilöitävä takavarikon kohde tai jäljennetty asiakirja sekä ilmoitettava oikeudesta saattaa toimenpide tuomioistuimen tutkittavaksi. Jäljennös pöytäkirjasta on toimitettava viivytyksettä sille, jonka esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu tai jäljennetty, paitsi silloin, kun ilmoitusta haltuunotosta on siirretty 9 §:n 2 momentin nojalla. Takavarikko on kumottava 7 luvun 14 §:n mukaan niin pian kuin se ei ole enää tarpeellinen. 15 §:n mukaan sen, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, pyynnöstä tuomioistuimen on ratkaistava, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä todisteena. Voimassaolon tai säilyttämisen edellytyksenä on, että takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytykset ovat edelleen olemassa ja ettei takavarikon jatkaminen ole perusteisiin nähden kohtuutonta ottaen huomioon siitä aiheutuva haitta. Tuomioistuin voi määrätä myös, että asiakirja jäljennetään takavarikossa pitämisen sijaan. Tämä on tehokas oikeussuojakeino myös laite-etsinnän kohteelle, jonka laite on takavarikoitu tai laitteelta on jäljennetty dataa.

¹⁰² HE 222/2010 vp, s. 280.

4 Yksityisyyden suoja EIT:n tulkintakäytännössä

4.1 Ihmisoikeussopimuksen luonne ja tulkinta

Ihmisoikeudet ovat tärkeitä ja perustavanlaatuisia oikeuksia, jotka kuuluvat jakamattomasti, luovuttamattomasti ja yleisesti kaikille ihmisille synnynnäisinä oikeuksina.¹⁰³ Euroopan ihmisoikeussopimukseen sitoutunut sopimusvaltio on EIS 1 artiklan mukaisesti velvollinen kunnioittamaan ja takaamaan jokaiselle yleissopimuksessa taatut oikeudet ja vapaudet. Ihmisoikeussopimus määrittää vähimmäistason, jota jokaisen sopimusvaltion täytyy noudattaa, mutta se jättää valtiolle harkintavaltaa sen suhteen, miten velvoitteen toteuttaminen varmistetaan.¹⁰⁴ Valtion harkintavallan laajuutta arvioi ja määrittelee Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien. Ihmisoikeustuomioistuin käyttää harkinnassaan yhteistä eurooppalaista mittapuuta arvioidessaan sopimusvelvoitteen toteutumista konkreettisten tapauksien kautta.¹⁰⁵ Koska ihmisoikeussopimuksen normit ovat luonteeltaan yleisiä ja joustavia, ihmisoikeustuomioistuimella on korostunut rooli ihmisoikeuksien tulkitsijana. Viimeaikaisessa käytännössä ihmisoikeustuomioistuimen on katsottu etäännyneen roolistaan pelkästään vahvistustuomioiden antajana.¹⁰⁶ Ihmisoikeustuomioistuin on alkanut korostaa valtion velvollisuutta ryhtyä lainsäädäntömuutoksiin silloin, kun sopimusloukkaus on seurausta ristiriidassa olevasta kansallisesta lainsäädännöstä.¹⁰⁷ Suomessa on lisäksi katsottu, että tietyn edellytyksin langettava tuomio voi olla peruste lainvoimaisen tuomion poistamiselle tai purkamiselle.¹⁰⁸

Ihmisoikeustuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välinen suhde on dialoginen.¹⁰⁹ Kansallisilla tuomioistuimilla on velvollisuus varmistaa ihmisoikeuksien toteutuminen ja ihmisoikeustuomioistuin toimii valvontaelimenä.¹¹⁰ Suomessa velvoite ilmenee perustuslain 22 §:stä. Lavapuron mukaan ihmisoikeuksien toteutuminen voikin joissain tilanteissa edellyttää kansalliselta tuomioistuimelta ihmisoikeussopimuksen takaamien oikeuksien laajentavaa tulkintaa.¹¹¹ Suomessa tuomioistuimet kuitenkin yleensä tyytyvät ihmisoikeuksien

¹⁰³ Ojanen 2015, s. 9.

¹⁰⁴ Pellonpää ym. 2018, s. 45.

¹⁰⁵ Pellonpää 2009, s. 1128 sekä Hirvelä - Heikkilä 2017, s. 49-50.

¹⁰⁶ Pellonpää ym. 2018, s. 233.

¹⁰⁷ Pellonpää ym. 2018, s. 274.

¹⁰⁸ Vuorenpää ym. 2021, s. 90.

¹⁰⁹ Pellonpää 2009, s. 1134.

¹¹⁰ Lavapuro 2011, s. 468. Vahvistustuomiossa EIT toteaa, onko yksittäisessä tapauksessa loukattu EIS:n artiklaa vai ei.

¹¹¹ Lavapuro 2011, s. 478.

vähimmäisvaatimusten täyttämiseen.¹¹² On lisäksi huomioitava, että ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö perustuu sille saatettuihin yksilövalituksiin, minkä vuoksi siitä ei voida löytää vastauksia kaikkiin mahdollisiin soveltamiskysymyksiin.¹¹³ Ihmisoikeussopimuksen tehokas tulkinta edellyttää, että joustavia oikeusnormeja sovelletaan laajentavasti ja myös sellaisiin asiayhteyksiin, jotka eivät ilmene sopimuksen artikloista.¹¹⁴

4.1.1 Yksityisyyden suoja ihmisoikeutena

Ihmisoikeussopimuksen 8 artikla turvaa jokaisen oikeuden nauttia yksityis- ja perhe-elämään, kotiin ja kirjevaihtoon kohdistuvaa kunnioitusta. Käsitteet ovat päällekkäisiä, eikä niiden tiukka erottelu ole aina tarpeellista tai mahdollista.¹¹⁵ Kaikkia yksityisyyden suojan kohteita kuitenkin yhdistää 8 artiklan ensisijainen tarkoitus suojata yksilöä viranomaisen mielivaltaiselta puuttumiselta. Ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut yksityiselämän käsitettä laajasti. Sen piiriin kuuluvat muun muassa fyysisen ja psykologisen koskemattomuuden, sukupuolinen ja seksuaalinen suuntautuminen sekä henkilön identiteetin eri osa-alueet, kuten kuva, nimi sekä maine.¹¹⁶ Kodin suoja voi kattaa myös ammattikäytössä olevan toimiston tai työhuoneen.¹¹⁷ Kirjeenvaihtoa suojataan teknologianeutraalisti, ja se koskee sekä viestinnän tapahtumista että viestinnän sisältöä.¹¹⁸ Digitaalisen ympäristön kannalta 8 artiklan soveltamisalaan kuuluu erityisesti laitteelta saatava data, kuten viestit, kuvat ja selaushistoria.¹¹⁹

8 artiklan 2 kohdassa määritellään edellytykset, joilla yksilön yksityiselämän suojaan saa puuttua. Sen mukaan viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojelemiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Rajoitus yksityiselämän suojaan edellyttää siis, että puuttuminen on lakiin perustuva ja demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön 2 kohdassa mainittujen tavoitteiden suojelemiseksi.

¹¹² Ojanen 2005, s. 1218, 1220.

¹¹³ Lavapuro 2011, s. 474.

¹¹⁴ Lavapuro 2011, s. 472.

¹¹⁵ Hirvelä & Heikkilä 2017, s. 62. Ks. myös Pellonpää ym. 2018, s. 652.

¹¹⁶ Pellonpää ym. 2018, s. 785. European Convention on Human Rights 2025, s. 56-57.

¹¹⁷ Hirvelä & Heikkilä 2017, s. 817.

¹¹⁸ Hirvelä & Heikkilä 2017, s. 835.

¹¹⁹ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights 2025, s. 56, 137.

4.2 Lainmukaisuuden edellytykset

EIT on arvioinut lainmukaisuusvaatimusta kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin yksityiselämään puuttumisen on perustuttava kansalliseen lainsäädäntöön. Sana ”*laki*” tai EIT:n käyttämä ”*lain mukainen*” (*in accordance with the law*) viittaa valtiosisäiseen oikeuteen ja voi kattaa myös lakia alemmanasteiset säädökset, kuten asetukset.¹²⁰ Toiseksi lain on täytettävä niin sanotut laadulliset vaatimukset (*quality of law*), joilla tarkoitetaan sääntelyn saatavuutta, ennakoitavuutta ja täsmällisyyttä.¹²¹ Yksilön on voitava ennakoida, milloin ja millä edellytyksillä viranomaiset voivat puuttua hänen oikeuksiinsa (*it must be accessible to the person concerned and foreseeable as to its effects*).

Lainmukaisuus edellyttää myös, ettei viranomaisella ole rajoittamatonta harkintavaltaa ja että yksilöllä on riittävät oikeusturvatakeet viranomaisen mielivaltaista puuttumista vastaan.¹²² Oikeusturvatakeiden osalta EIT on korostanut riippumattoman valvonnan merkitystä, joko ennakkollisesti tai jälkikäteisesti.¹²³ Valvovan viranomaisen tulee voida tarkastella oikea-aikaisesti päätökseen vaikuttavia perusteluita ja todisteita. Pakkokeinon käytön on perustuttava todennäköisiin syihin sekä perusteltuun arvioon siitä, miksi tutkintaa ei voida suorittaa lievemmillä keinoilla.¹²⁴ Tällaisia perusteluita ei voida korvata jälkikäteen tilanteessa, jossa pakkokeinoa on yritetty tai käytetty.

4.2.1 Sărgava v. Viro ja Kulák v. Slovakia – etsinnän kohdentaminen ja oikeussuojakeinot

EIT:n tapauksessa *Sărgava v. Viro*¹²⁵ epäiltiin, että asianajajana toimivan hakijan olevan osa järjestäytyntä rikollisryhmää. Poliisi takavarikoi rikoksesta epäillyn henkilökohtaisessa käytössä olleen tietokoneen ja puhelimen ja jäljensi niiden sisällön peilikopiona. Lisäksi poliisi hankki ja jäljensi hakijan sosiaalisen median tilit, viestit ja pilvipalveluun tallennetut aineistot kolmansilta palveluntarjoajilta. Hakija valitti takavarikosta valtakunnansyyttäjänvirastoon ja vaati menettelyn laittomaksi toteamista ja jäljenteiden hävittämistä, koska laitteet sisälsivät asianajajasalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Syyttäjän hylättyä valituksen hakija valitti

¹²⁰ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights 2025, s. 11.

¹²¹ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights 2025, s. 12.

¹²² Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights 2025, s. 11-12.

¹²³ Valvonta kuuluu pääsääntöisesti oikeusviranomaiselle, joka pystyy takaamaan riippumattomuuden, puolueettomuuden ja asianmukaisen menettelyn. EIT, Klass ym. v. Saksa 6.7.1978, tuomion kohta 55 ja Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights 2025, s. 11-12.

¹²⁴ Ks. EIT, Dragojevic v. Kroatia, tuomio 15.1.2015

¹²⁵ EIT, Sărgava v. Viro, tuomio 16.11.2021.

käräjäoikeuteen, joka sekkin hylkäsi vaatimuksen. Tämän jälkeen takavarikoituun peilikopioon kohdistettu etsintä tehtiin avainsanahauulla, ja hakujen ulkopuolelle jäävää dataa ei tutkittu. Etsinnässä saadut tiedot käytettiin myöhemmin hakijaa vastaan rikosprosessissa.

EIT hyväksyi sen, että koko tietovälineen takavarikointi ja peilikopion tekeminen voi olla hyväksyttävä menettelyllinen tae datan manipuloinnin estämiseksi. Tällainen menettely myös nopeuttaa laitteen palauttamista omistajalleen.¹²⁶ EIT piti kuitenkin merkittävänä puutteena sitä, että päätös avainsanojen määrittämisestä oli jätetty kokonaan poliisin harkintavaltaan. Tuomioistuimen olisi tullut rajata avainsanoja etsintäluvassa, koska se tiesi datan sisältävän asianajosalaisuuden piiriin kuuluvaa tietoa, joka ei ollut relevanttia tutkinnan kannalta.¹²⁷ EIT katsoi lisäksi, ettei valitus syyttäjälle ollut riittävän tehokas oikeussuojakeino ja arvioi, ettei syyttäjä täyttänyt riippumattoman valvontaviranomaisen vaatimusta.¹²⁸ Poliisin käyttämät avainsanat olivat myös erittäin yleisiä.¹²⁹ Näiden seikkojen vuoksi EIT katsoi, etteivät hakijan menettelylliset takeet olleet riittävät, ja totesi EIS 8 artiklan rikotuksi.¹³⁰

EIT:n 3.4.2025 antamassa tuomiossa asiassa *Kulák v. Slovakia* käsiteltiin osin samoja kysymyksiä. Asianajajaa epäiltiin lahjuksen antamisesta tuomarille, minkä vuoksi syyttäjä määräsi etsinnän kaikkiin hakijan televiestintälaitteisiin sekä niistä löytyvään dataan. Etsintä suoritettiin avainsanahauulla ja hakujen ulkopuolelle jäävää tietoa ei tutkittu. Hakija valitti etsinnän laillisuudesta syyttäjälle, joka hylkäsi valituksen ja totesi, että kysymys käsiteltäisiin rikosoikeudenkäynnin yhteydessä. Slovakian perustuslakituomioistuin piti avainsanahakua riittävänä yksityisyyden suojan takaajana. EIT korosti, että jäsenvaltioilla on harkintavaltaa oikeussuojakeinojen järjestämisessä, mutta tilanteissa, joissa etsinnälle ei ole tuomioistuimen ennakkolupaa, pakkokeinon käytölle tulee asettaa tiukat rajoitukset ja tehokkaat oikeussuojat.¹³¹ Pelkkä jälkikäteinen kontrolli, joka toteutuu vasta rikosoikeudenkäynnissä, ei ole tehokas oikeussuojakeino.¹³² Lisäksi 15 kuukauden ajan jatkunutta työvälineenä käytetyn tietokoneen takavarikointia pidettiin kohtuuttomana.¹³³ EIT katsoi, että hakijalle ei ollut annettu riittäviä menettelytakeita yksityisyyden suojan varmistamiseksi ja totesi EIS 8 artiklan loukatuksi.¹³⁴

¹²⁶ EIT, *Särgava v. Viro*, tuomion kohta 100.

¹²⁷ EIT, *Särgava v. Viro*, tuomion kohta 104.

¹²⁸ EIT, *Särgava v. Viro*, tuomion kohta 69-70.

¹²⁹ EIT, *Särgava v. Viro*, tuomion kohta 106.

¹³⁰ EIT, *Särgava v. Viro*, tuomion kohta 109.

¹³¹ EIT, *Kulák v. Slovakia*, tuomion kohta 82.

¹³² EIT, *Kulák v. Slovakia*, tuomion kohta 84.

¹³³ EIT, *Kulák v. Slovakia*, tuomion kohta 88.

¹³⁴ EIT, *Kulák v. Slovakia*, tuomion kohta 89.

Vaikka molemmissa tapauksissa kyse oli asianajajasalaisuuden suojaan liittyvistä tilanteista, joita Suomessa säännellään erityisen kotietsinnän edellytyksillä, EIT arvioi samalla laiteetsinnän kohdentamista ja laajuutta yleisemmällä tasolla. EIT korosti, että arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota oikeasuhtaisuuteen tapauskohtaisesti. Etsintäluvan tulee olla tarkkarajainen, ja sen perusteluista tulee ilmetä etsinnän laajuus ja kohdentumisperusteet. Myös etsintäluvan liian laaja soveltamisala voi muodostaa itsenäisen EIS 8 artiklan loukkauksen. Oikeussuojakeinojen osalta EIT antaa jäsenvaltiolle harkintavallan, kunhan keinot ovat tehokkaita. Pakkokeinon arvioimisen jättämistä rikosasian käsittelyyn EIT ei pidä tarpeeksi tehokkaana, koska tällainen jälkikäteinen valvonta ei tarjoa riittävää suojaa, kun oikeuden loukkaus on jo tapahtunut.

4.2.2 Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia – jälkikäteisvalvonnan puuttuminen

Tapauksessa *Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia*¹³⁵ poliisi määräsi hakijan matkapuhelimen takavarikoinnin sen selvittämiseksi, oliko hakija syyllistynyt laittomaan maahantuloon ja salakuljetukseen. Puhelimen koko sisältö jäljennettiin ja datasta etsittiin viestejä, ääni- ja videotallenteita, valokuvia tai muita asiakirjoja, jotka voisivat osoittaa hakijan yllyttäneen vallankaappaukseen, viharikoksiin tai muihin Azerbaidžanin alueellista koskemattomuutta uhkaaviin toimiin. Kansallisessa lainsäädännössä ei ollut nimenomaista sääntelyä laiteetsinnästä, mutta etsintää ja takavarikkoa koskevat yleiset säännökset edellyttivät tuomioistuimen lupaa. Tässä tapauksessa laiteetsintä toteutettiin kuitenkin ”tarkastuksena”, joka ei kansallisen lainsäädännön mukaan edellyttänyt tuomioistuimen lupaa. Hakijan valitusta ei otettu tuomioistuimessa tutkittavaksi.

EIT totesi, ettei laiteetsintä voi olla 8 artiklan mukainen, jos se jätetään esitutkintaviranomaisen rajoittamattomaan harkintavaltaan.¹³⁶ Etukäteisen oikeudellisen luvan puuttumista voidaan EIT:n mukaan kompensoida sillä, että pakkokeinon laillisuus ja tarpeellisuus voidaan jälkikäteen saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi.¹³⁷ Jälkikäteisen valvonnan tulee olla tehokas. Tuomarin on voitava arvioida toimenpiteen laillisuus ja perusteltavuus sekä tarvittaessa estää todisteiden hyödyntäminen rikosprosessissa.¹³⁸ Tässä tapauksessa laiteetsintää ei ollut hyväksytty etukäteisen tuomioistuimessa, eikä pakkokeinojen käyttöä ollut mahdollisuutta myöskään saattaa jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi. Puuttuminen hakijan

¹³⁵ EIT, *Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia*, tuomio 5.9.2024.

¹³⁶ EIT, *Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia*, tuomion kohta 219.

¹³⁷ EIT, *Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia*, tuomion kohta 221.

¹³⁸ EIT, *Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia*, tuomion kohta 221.

yksityiselämän ja kirjeenvaihdon suojaan ei siten täyttänyt lainmukaisuusvaatimusta, vaan rikkoi EIS 8 artiklaa. Näin ollen EIT ei enää arvioinut puuttumisen oikeutusta tai suhteellisuutta.¹³⁹ EIT:n arvio korostaa, että laite-etsinnälle asetetut edellytykset eivät saa menettää merkitystään muilla pakkokeinoilla. Tästä seuraa, että myöskään Suomessa laite-etsinnän edellytyksiä ei tule kiertää takavarikon ja jäljennösmenettelyn avulla.

4.3 Välttämättömyden arviointi

Kun EIT on todennut yksityisyyteen puuttumisen täyttävän lainmukaisuuden vaatimukset, se arvioi seuraavaksi, onko puuttuminen ollut demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä. Välttämättömyysvaatimus edellyttää, että toimenpiteellä on hyväksyttävä päämäärä ja että puuttuminen on oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Arvioinnissa EIT painottaa erityisesti sitä, ovatko kansalliset viranomaiset esittäneet merkitykselliset ja riittävät perustelut toimenpiteelle sekä sitä, onko puuttumisen vaikutuksia yksilön oikeuksiin rajoitettu kohtuullisiksi.¹⁴⁰ EIT myöntää valtiolle harkintamarginaalin välttämättömyden arvioinnissa. Jos kuitenkin tietyn rajoitusperusteen osalta on olemassa jäsenvaltioiden yhteinen mittapuu, harkintamarginaali on kapeampi ja valtioiden tulee esittää erityisen painavat perustelut puuttumisen hyväksyttävyydelle.¹⁴¹

4.3.1 Robathin v. Itävalta – etsinnän laajuuden rajat

Tapauksessa *Robathin v. Itävalta* EIT katsoi ihmisoikeussopimuksen vastaiseksi etsintäluvan, joka valtuutti poliisin tutkimaan kaikki asianajotoimiston sähköiset tiedostot ilman erityisiä tai yksilöityjä perusteluita etsinnän laajuudesta.¹⁴² Vasta jäljentämisvaiheessa etsintä rajattiin koskemaan asiakirjoja, joista ilmeni asianomistajien nimiä. Rikosepäily törkeistä omaisuusrikoksista oli sinänsä perustettu yksityiskohtaisiin ja relevantteihin seikkoihin.¹⁴³ Sen sijaan etsinnän kohdetta ja laajuutta koskevat perustelut oli muotoiltu hyvin väljästi, vaikka lupa oikeutti rajoituksetta etsimään hakijan asiakirjoja, tietokoneita ja kovalevyjä, lahjakirjoja ja testamentteja.¹⁴⁴ EIT totesi, että etsinnässä sinänsä noudatettiin asianajosalaisuuteen liittyviä menettelytakeita, mutta kaikkien tietojen takavarikointi ja tutkiminen ylitti sen, mitä voidaan pitää demokraattisessa yhteiskunnassa välttämättömänä. Tämän vuoksi yleissopimuksen 8

¹³⁹ EIT, *Mukhtarli v. Azerbaidžan ja Georgia*, tuomion kohdat 222–224

¹⁴⁰ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights 2025, s. 24.

¹⁴¹ Pellonpää ym. 2018, s. 307.

¹⁴² EIT, *Robathin v. Itävalta* 3.7.2012, tuomion kohta 51.

¹⁴³ EIT, *Robathin v. Itävalta*, tuomion kohta 46.

¹⁴⁴ EIT, *Robathin v. Itävalta*, tuomion kohta 47.

artikkelia oli rikottu.¹⁴⁵ EIT:n ratkaisu osoittaa, että silloin kuin etsintä kohdistuu laajaan datamäärään, joka sisältää myös sivullisia koskevaa tietoa, etsinnän laajuus on rajoitettava jo ennen toimenpiteen suorittamista.

4.3.2 Grande Oriente D'Italia v. Italia – etsintä oikeushenkilön tiloihin

Tapauksessa *Grande Oriente D'Italia v. Italia*¹⁴⁶ parlamentaarinen tutkintakomissio oli valtuutettu suorittamaan sähköisten tiedostojen takavarikoinnin ja etsinnän hakijayhdistyksen tiloista. Etsinnän tarkoituksena oli saada luettelo yhdistyksen yli kuuden tuhannen jäsenen nimistä ja henkilötiedoista. Tutkintakomission tarkoituksena oli tutkia mafian ja Italian vapaamuurariyhdistyksen välistä suhdetta. Hakijayhdistykseltä takavarikoitiin lukuisia asiakirjoja, kiintolevyjä ja tietokoneita. Tässä tapauksessa tutkintakomissiolla oli samat valtuudet ja rajoitukset kuin oikeusviranomaisella, mutta tutkintakomission toimenpiteisiin ei ollut käytettävissä oikeusturvakeinoja. Suhteellisuusperiaatetta arvioidessa EIT otti seuraavat kriteerit huomioon: epäillyn rikoksen vakavuus, etsintäluvan myöntämistapa, sisältö ja laajuus, olivatko toimenpiteen vaikutukset rajoitettu kohtuullisiin rajoihin ja se, miten toimenpide vaikutti etsinnän kohteena olevan maineeseen.¹⁴⁷

Kansallinen harkintavalta etsinnän edellytyksistä ja toteutustavoista on laajempaa silloin, kun etsintä kohdistetaan oikeushenkilön tiloihin.¹⁴⁸ Tässä tapauksessa viranomaiset takavarikoivat ja jäljensivät erittäin suuren määrän henkilötietoja ilman, että esitettiin konkreettisia tosiseikkoja, joihin perusteltu epäily pohjautui.¹⁴⁹ EIT ei pitänyt etsintää kohtuullisesti rajattuna, kun se sisälsi kaikkien yhdistykseen kuuluneiden jäsenten nimet ja henkilökohtaiset tiedot.¹⁵⁰ Lisäksi EIT huomautti, että jäljennökset kopioiduista tiedoista olivat yhä tutkintakomission arkistoissa, vaikka sen tehtävät olivat jo päättyneet. Tältä osin kansallisessa lainsäädännössä tulisi olla säännös, joka velvoittaa poistamaan etsinnän yhteydessä jäljennettyjen asiakirjojen kopiot asian päättyttyä.¹⁵¹ Etsinnän laajuuden ja riittävien vastapainotakuiden puuttumisen vuoksi EIT katsoi, että tapauksessa oli rikottu 8 artiklaa.¹⁵²

¹⁴⁵ EIT, *Robathin v. Itävalta*, tuomion kohta 52.

¹⁴⁶ EIT, *Grande D'Italia v. Italia*, tuomio 19.12.2024. Tuomion jälkeen osapuolet ovat pyytäneet asian siirtämistä suureen jaostoon.

¹⁴⁷ EIT, *Grande D'Italia v. Italia*, tuomion kohta 109.

¹⁴⁸ EIT, *Grande D'Italia v. Italia*, tuomion kohta 93.

¹⁴⁹ EIT, *Grande D'Italia v. Italia*, tuomion kohdat 114 ja 123.

¹⁵⁰ EIT, *Grande D'Italia v. Italia*, tuomion kohta 126.

¹⁵¹ EIT, *Grande D'Italia v. Italia*, tuomion kohta 144-145.

¹⁵² EIT, *Grande D'Italia v. Italia*, tuomion kohta 147.

4.3.3 Bernh Larsen Holding AS ym. v. Norja – työntekijöiden yksityisyys

Tapauksessa *Bernh Larsen Holding AS ym. v. Norja*¹⁵³ veroviranomainen vaati kolmea osakeyhtiötä toimittamaan peilikopion heidän yhteisesti käyttämästään palvelimesta yhden osakeyhtiön tilintarkastusta varten. Palvelimella säilytettiin sekä yhtiöiden sähköisiä arkistoja että työntekijöiden yksityisiä tietoja, mukaan lukien sähköposteja. Verottaja halusi koko palvelimen peilikopion, jotta se voisi etsiä tarkastuksen kohteena olevan yhtiön kirjanpitoon liittyvät asiakirjat. Yhtiö tarjoutui antamaan verottajalle pääsyn palvelimelle, mutta kieltäytyi luovuttamasta koko palvelimen peilikopiota, koska se vuokrasi vain osan palvelinkapasiteetista. Myös palveluntarjoaja vastusti vaatimusta samoilla perusteilla. Vastustuksesta huolimatta verottaja sai haltuunsa palvelimen kopion, joka kuitenkin sinetöitiin, kunnes kysymys sen käyttämisestä olisi ratkaistu. Verottaja ehdotti, että verotarkastuksen kohteena olevan yrityksen edustaja olisi läsnä, kun etsintä palvelimen jäljennökseen tehtäisiin, jolloin verottaja saisi vain tarkastuksen kannalta merkitykselliset asiakirjat.

EIT totesi ensiksi, että 8 artiklan suoja ulottuu sekä oikeushenkilön että yrityksessä työskenteleviin henkilöihin ryhmänä.¹⁵⁴ Työntekijöiden kuvia, yksityistä ja ammatillista kirjeenvaihtoa sekä lukuisia työasiakirjoja oli joutunut takavarikoinnin kohteeksi, vaikka niillä ei ollut merkitystä verotarkastuksen kannalta. Norjan hallitus perusteli peilikopion hyväksyttävyyttä käytännöllisyydellä, koska palvelimen tietomäärä oli niin suuri, että tiedon etsimisessä ennen jäljentämistä olisi ollut hyvin aikaa vievää. Lisäksi eri yhtiöiden tietoja ei ollut teknisesti mahdollista erotella helposti. EIT:n suhteellisuusarvioinnissa ratkaisevaa oli kuitenkin se, että kansalliset oikeusturvakeinot toimivat riittävänä vastapainona puuttumiselle. Asianosaisilla oli oikeus läsnäoloon takavarikoinnin aikana, viranomaisilla oli velvollisuus palauttaa asiaankuulumattomat asiakirjat ja tuhota niiden kopiot heti tarkastuksen jälkeen, asianosaisilla oli mahdollisuus tehdä valitus heti takavarikoinnin jälkeen, ja viranomaisia koski raportointivelvollisuus.¹⁵⁵ Lisäksi EIT arvioi, että puuttumisen luonne ei ollut yhtä vakavaa ja laaja-alaista kuin rikosasioissa. Näin ollen EIT katsoi, ettei 8 artiklaa ollut rikottu.¹⁵⁶ Arvio olisi voinut olla toinen, mikäli palvelin olisi ollut kolmen yksityishenkilön yhteiskäytössä, sillä tällöin palvelimen jäljentäminen olisi kohdistunut laajemmin yksityiselämän ydinalueelle.

¹⁵³ EIT, *Bernh Larsen Holding AS ym. v. Norja*, tuomio 14.3.2013.

¹⁵⁴ EIT, *Bernh Larsen Holding AS ym. v. Norja*, tuomion kohta 97.

¹⁵⁵ EIT, *Bernh Larsen Holding AS ym. v. Norja*, tuomion kohta 166.

¹⁵⁶ EIT, *Bernh Larsen Holding AS ym. v. Norja*, tuomion kohdat 172-175.

4.3.4 Trabajo Rueda v. Espanja – kiireellisyyden arviointi

Tapauksessa *Trabajo Rueda v. Espanja*¹⁵⁷ hakija vei tietokoneensa korjattavaksi tietokoneliikkeeseen. Tietokone ei ollut suojattu salasanalla. Korjauksen aikana hakijan tietokoneelta löytyi lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa sisältävää materiaalia. Liike luovutti tietokoneen poliisille, joka suoritti laite-etsinnän laitteeseen ilman etsintälupaa. Espanjan lainsäädännön mukaan laite-etsintä edellyttää lähtökohtaisesti tuomioistuimen lupaa, mutta kiireellisessä tilanteessa laite-etsintä voidaan saattaa vasta jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi. Hakija katsoi, että lainsäädäntö oli puutteellinen, koska se ei määritelty tarkemmin kiireellisyyden ja välttämättömyyden edellytyksiä, vaan jätti ne poliisin harkintaan. EIT totesi, että kiireellisyys merkitsee tilannetta, jossa tuomioistuimen luvan odottaminen vaarantaisi tutkinnan onnistumisen.¹⁵⁸ EIT katsoi termin ”*kiireellinen*” antavan kansalaisille riittävästi tietoa tilanteista, joissa poliisi voi toimia ilman ennakkolupaa.¹⁵⁹ Vaikka kiireellinen menettely lisää poliisin harkintavaltaa, EIT korosti, että tehokas jälkikäteinen oikeudellinen valvonta on olennainen tae mielivaltaisuuden estämiseksi.¹⁶⁰

Arvioidessaan toimenpiteen välttämättömyyttä EIT kiinnitti huomiota siihen, ettei etsintäluvan hakeminen olisi hidastanut tutkintaa.¹⁶¹ Espanjan hallituksen mukaan poliisi ainoastaan vahvisti rikosilmoituksen paikkansapitävyyden tarkistamalla tietokoneen sisällön ja turvaamalla tiedostot katoamiselta. EIT ei ollut tästä vakuuttunut, sillä poliisi ei ainoastaan varmistanut rikosepäilyä, vaan tutki laajasti koko tietokoneen sisällön. Lisäksi tiedostojen katoamisen riskiä ei ollut, koska tietokone oli poliisin hallussa eikä se ollut yhteydessä internettiin. Näin ollen poliisin olisi tullut odottaa tuomioistuimen ennakkolupaa ennen tarkempaa laite-etsintää. Poliisin suorittama takavarikointi ja laite-etsintä eivät olleet oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden ja ylitti välttämättömyyden rajan.¹⁶²

¹⁵⁷ EIT, *Trabajo Rueda v. Espanja*, tuomio 30.5.2017.

¹⁵⁸ EIT, *Trabajo Rueda v. Espanja*, tuomion kohta 36.

¹⁵⁹ EIT, *Trabajo Rueda v. Espanja*, tuomion kohta 36.

¹⁶⁰ EIT, *Trabajo Rueda v. Espanja*, tuomion kohta 37.

¹⁶¹ EIT, *Trabajo Rueda v. Espanja*, tuomion kohta 44.

¹⁶² EIT, *Trabajo Rueda v. Espanja*, tuomion kohta 47.

5 Yksityisyyden ja henkilötietojen suoja EU-oikeudessa

5.1 EU:n toimivalta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella

Alkujaan rikosoikeutta ja sen täytäntöönpanon alaa on pidetty Euroopan yhteisössä puhtaasti kansallisina kysymyksinä.¹⁶³ Yhteistyö tällä alalla aloitettiin Maastrichtin sopimuksella¹⁶⁴ eli sopimuksella, jolla luotiin Euroopan unioni (SEU). Maastrichtin sopimus loi perustan myös myöhemmin Lissabonin sopimuksella uudistuneelle sopimukselle Euroopan unionin toiminnasta (SEUT), joka perustuu Euroopan yhteisön perustamissopimukseen. Maastrichtin sopimuksessa unionin toimiala jaettiin kolmeen pilariin. Kolmas pilari koski jäsenvaltioiden yhteistyötä oikeus- ja sisäasioissa, jota toteutettiin puitepäätöksillä. Puitepäätökset edellyttivät jäsenvaltioiden yksimielisyyttä, eikä niillä ollut välitöntä oikeusvaikutusta kansallisessa oikeusjärjestyksessä. Vuonna 2009 voimaan tulleella Lissabonin sopimuksella¹⁶⁵ unionin toimivalta jaoteltiin yksinomaiseen, jaettuun ja tukevaan toimivaltaan. Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue sijoitettiin SEUT 4 artiklassa jaetun toimivallan piiriin, jolloin jäsenvaltiot käyttävät toimivaltaansa siltä osin kuin unioni ei ole käyttänyt omaa toimivaltaansa. Puitepäätösten sijaan yhteistyötä toteutetaan pääsääntöisesti direktiiveillä, jotka jättävät jäsenvaltioille jonkin verran kansallista liikkumavaraa.

Jaetun toimivallan alalla sekä unioni että jäsenvaltio voivat toimia lainsäätäjinä.¹⁶⁶ Unionin toimien tulee perustua perussopimusten antamaan oikeusperustaan, joita rajoittavat toissijaisuus ja suhteellisuusvaatimus.¹⁶⁷ Lissabonin sopimuksen myötä SEUT:iin lisättiin nimenomainen oikeusperusta tietosuojalle ja henkilötietojen vapaalle liikkuvuudelle myös poliisiyhteistyön ja rikosasioissa tehtävän oikeudellisen yhteistyön alalla. EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden suhteessa keskeisiä ovat kaksi periaatetta: tulkintavaikutus ja EU-oikeuden etusijaperiaate. EUT:n kehittämä tulkintavaikutusperiaate (*principle of consistent interpretation*)¹⁶⁸ velvoittaa jäsenvaltioiden viranomaisia ja tuomioistuimia tulkitsemaan kansallista lainsäädäntöä mahdollisimman pitkälle EU-oikeuden tavoitteiden mukaisesti, kun asiassa on unionioikeudellinen liityntä. Tulkintavaikutusta vahvempi velvoite syntyy EU-oikeuden etusijaperiaatteesta, jonka mukaan kansallisen lain ja EU-oikeuden

¹⁶³ Melander 2015, s. 1.

¹⁶⁴ Maastrichtin sopimus Euroopan unionista, allekirjoitettu 7.2.1992. Sopimuksella luotiin Euroopan unioni.

¹⁶⁵ Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta, allekirjoitettu Lissabonissa 13.12.2007.

¹⁶⁶ Raitio - Tuominen 2020, s. 217.

¹⁶⁷ Raitio - Tuominen 2020, s. 218.

¹⁶⁸ Ks. EUT, C- 14/83 Von Colson ja Kamann v. Land Nordrhein-Wesfalen, tuomio 10.4.1984

ristiriitatilanteessa EU-oikeus syrjäyttää kansallisen säännöksen soveltamisen. Etusijaperiaate ei tee kansallisesta normista pätemätöntä, mutta se varmistaa EU-oikeuden tehokkaan ja yhdenvertaisen soveltamisen jäsenvaltioissa.¹⁶⁹ Ennakkoratkaisut ovat tärkeä EU-oikeudellinen lähde ja SEU 19 artiklan mukaan EUT huolehtii siitä, että perussopimuksia tulkittaessa ja soveltamisessa noudatetaan lakia. EUT siis valvoo EU-oikeuden soveltamisen laillisuutta ja sen ratkaisukäytännöllä on keskeinen rooli unionin oikeusjärjestyksen kehittämisessä sekä EU-oikeuden tulkinnan yhdenmukaistamisessa. Tämän roolin takia EUT:n ennakkoratkaisuilla on oikeuskirjallisuudessa katsottu olevan *erga omnes* -vaikutus, mikä merkitsee sitä, että kansalliset tuomioistuimet ovat velvollisia noudattamaan EUT:n oikeuskäytäntöä kaikissa vastaavantyyppisissä tilanteissa.¹⁷⁰

5.2 EU:n perusoikeusjärjestelmä

Perusoikeuskirja sai Lissabonin sopimuksen myötä oikeudellisesti sitovan aseman ja siitä tuli EU:n perussopimusten kanssa samantasoinen oikeuslähde.¹⁷¹ Tämä merkitsi merkittävää edistystä perus- ja ihmisoikeuksien suojelussa Euroopan unionissa. Perusoikeuskirjan suojaamat oikeudet vastaavat pitkälti Euroopan ihmisoikeussopimuksen turvaamia oikeuksia. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan mukaan siltä osin kuin perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja ulottuvuus on sama kuin EIS:ssä, mutta unioni voi myöntää tätä laajempaaakin suojaa. Näin ollen Euroopan ihmisoikeussopimus ja ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö muodostavat vähimmäistason perusoikeussuojalle EU:ssa. Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeen perusoikeusperustelut ovat korostuneet EUT:n ratkaisukäytännössä.¹⁷² Henkilötietojen ja yksityiselämän suojan suhde viestintäverkkoihin on ollut EUT:n arvioitavana useissa keskeisissä tapauksissa.¹⁷³ Perusoikeuskirjan 51 artikla määrittää sen soveltamisalan eli perusoikeuskirja sitoo jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi toimia, jotka perustuvat EU-säädökseen tai joilla on riittävän läheinen liityntä EU-

¹⁶⁹ Raitio & Tuominen 2020, s. 234.

¹⁷⁰ Lenaerts ym.2014, s. 245.

¹⁷¹ SEU 6 artiklan mukaan ”unioni tunnustaa oikeudet, vapaudet ja periaatteet, jotka esitetään 7 päivänä joulukuuta 2000 hyväksytyssä ja Strasbourgissa 12 päivänä joulukuuta 2007 mukautetussa Euroopan unionin perusoikeuskirjassa, jolla on sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla”.

¹⁷² Ollila 2014, s. 821.

¹⁷³ Ks. EUT, yhdistetyt asiat C-203/15 ja C-698/15 *Tele2 Sverige v. Watson ym.*, tuomio 21.12.2016 (suuri jaosto) tai EUT C-207/16 *Ministerio Fiscal*, tuomio 2.10.2018 (suuri jaosto).

oikeuden toteuttamiseen. Käytännössä kansallisen tuomioistuimen voi olla haastavaa arvioida, milloin asialla on sellainen yhteys EU-oikeuteen, että sen tulisi soveltaa EU:n perusoikeuskirjaa.

Perusoikeuskirjan yksityisyyden suojan kannalta keskeiset ydinsäännökset ovat 7 ja 8 artiklassa. 7 artiklan mukaan jokaisella on oikeus yksityis- ja perhe-elämän, kodin sekä viestien kunnioittamiseen. Toisin kuin EIS, perusoikeuskirja erottaa henkilötietojen suojan omaksi oikeudekseen. 8 artiklan mukaan:

henkilötietojen käsittely on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi. Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.

EU-oikeudessa henkilötietojen suojaa on vakiintuneesti pidetty itsenäisenä perusoikeutena yksityisyyden suojasta.¹⁷⁴ Erottelu on perusteltua sillä, että henkilötietojen suoja turvaa yksilön oikeutta hallita itseään koskevien tietojen käsittelyä, kun taas yksityisyyden suojan ydin kohdistuu oikeuteen elää ilman viranomaisten tai muiden tahojen mielivaltaista puuttumista. Kaikki henkilötiedot eivät automaattisesti kuulu yksityiselämän piiriin, mutta molempien perusoikeuksien yhteinen tavoite on yksilön vapauden ja koskemattomuuden suojaaminen.¹⁷⁵ Henkilötietojen suoja ei ole ehdoton oikeus, vaan sitä on tarkasteltava suhteessa sen tehtävään yhteiskunnassa.¹⁷⁶ Toisin kuin EIS, perusoikeuskirja sisältää perusoikeuksien rajoitusedellytykset koottuna yhteen artiklaan. Perusoikeuskirjan 52 artiklan mukaan:

oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa vain lailla oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoitusten on oltava välttämättömiä ja vastattava unionin tunnustamien yleisen edun mukaisia tavoitteita taikka tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.

Poliisi ja oikeusviranomaisilla tulee olla tehokkaat keinot rikosten tutkintaan ja selvittämiseen. Tätä tarvetta on korostettu myös EU:ssa. Komissio perusti vuonna 2023 High Level Group -työryhmän tarkastelemaan lainvalvontaviranomaisten datan saantiin liittyviä haasteita sekä kehittämään ratkaisuja tehokkaiden ja perusoikeuksia kunnioittavien rikostorjuntakeinojen

¹⁷⁴ Koillinen 2012, s. 171.

¹⁷⁵ Lindroos-Hovinheimo 2018, s. 59.

¹⁷⁶ EUT, yhdistetyt asiat C-92/09 ja 93/09 Volker und Markus Schecke GbR ja Hartmut Elfert v. Land Hessen, Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährungin, tuomio 9.11.2010, tuomion kohta 48.

turvaamiseksi verkkoyhteiskunnan aikakaudella.¹⁷⁷ Työryhmän muistiossa painotetaan, että harmonisoitu ja perusoikeuksia kunnioittava datan haltuunottaminen on edellytys sille, että lainvalvonta pystyy tehokkaasti tutkimaan ja syyttämään rikoksista.¹⁷⁸ Viranomaisen pyynnöt palveluntarjoajille dataan pääsystä ovat kasvaneet EU:ssa merkittävästi erityisesti rajat ylittävissä tapauksissa.¹⁷⁹ Datan hankinnan tulee perustua välttämättömyyden ja suhteellisuuden periaatteisiin sekä tarvittaessa tuomioistuimen tai riippumattoman viranomaisen lupaan. Toisaalta tietotekniikan kehitys ei saisi muodostaa rikollisille turvapaikkaa, jossa lainvalvontaviranomaisilla ei ole tehokkaita keinoja päästä käsiksi tarvittavaan dataan.¹⁸⁰ Työryhmä on muun muassa ehdottanut lainvalvontaviranomaisten ja palveluntarjoajien välistä tiedonvaihtoa.¹⁸¹ EU:ssa on annettu asetus eurooppalaisista esittämismääräyksistä ja eurooppalaisista säilyttämismääräyksistä sähköisten todisteiden hankkimiseksi ((EU) 2023/1543.¹⁸² Asetus vahvistaa menettelyt, joiden nojalla toimivaltainen oikeusviranomainen voi rikosoikeudellisessa menettelyssä määrätä palveluntarjoajan esittämään tai säilyttämään sähköisiä todisteita rajat ylittävissä tapauksissa.¹⁸³

5.3 Rikosasioiden tietosuojadirektiivi

5.3.1 Direktiivin tarkoitus

Maastrichtin sopimuksen aikaan oikeudellinen yhteistyö rikosasioiden alalla toteutettiin puitepäätöksillä. Henkilötietojen liikkuvuutta koski puitepäätös rikosasioissa tehtävästä poliisi- ja oikeudellisesta yhteistyöstä (2008/977/YOS, puitepäätös)¹⁸⁴, jonka soveltamisala rajoittui jäsenvaltioiden rajat ylittävään henkilötietojen vaihtoon. Käytännössä viranomaisten oli usein vaikea ennakoita, pysyvätkö tiedot kansallisina vai siirretäänkö niitä myöhemmin rajojen yli, mikä heikensi sääntelyn ennakoitavuutta ja yhtenäisyyttä sekä poliisi- ja oikeusviranomaisten sujuvaa yhteistyötä.¹⁸⁵ Puitepäätöksen lisäksi henkilötietojen vapaasta liikkuvuudesta

¹⁷⁷ Concluding report of the High-Level Group on access to data for effective law enforcement.

¹⁷⁸ Concluding report of the High-Level Group on access to data for effective law enforcement, s. 5.

¹⁷⁹ Concluding report of the High-Level Group on access to data for effective law enforcement, s. 9.

¹⁸⁰ Concluding report of the High-Level Group on access to data for effective law enforcement, s. 9.

¹⁸¹ Concluding report of the High-Level Group on access to data for effective law enforcement, s. 30.

¹⁸² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU)2023/1543, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2023, eurooppalaisista esittämismääräyksistä ja eurooppalaisista säilyttämismääräyksistä sähköisten todisteiden hankkimiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä ja rikosoikeudellisten menettelyjen perusteella annettujen vapaudenmenetyksen käsittävien rangaistusten täytäntöönpanoa varten.

¹⁸³ Ks. myös OM 2025:9.

¹⁸⁴ Neuvoston puitepäätös 2008/977/YOS, tehty 27 päivänä marraskuuta 2008, rikosasioissa tehtävässä poliisi- ja oikeudellisessa yhteistyössä käsiteltävien henkilötietojen suojaamisesta.

¹⁸⁵ COM (2012) 10 final, s. 2. sekä SEC (2012) 72 final, s. 35.

säänneltiin direktiivillä yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta (95/46/EY).¹⁸⁶ Lissabonin sopimuksen myötä oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa siirrettiin SEUT-perustaiseksi ja lainsäädäntöinstrumentiksi valittiin direktiivi. Direktiivi nähtiin oikeasuhtaiseksi keinoksi varmistaa yhdenmukainen soveltaminen ja henkilötietojen vapaa liikkuvuus.¹⁸⁷ Henkilötietojen suojaa rikosasioiden alalla yhdenmukaistettiin rikosasioiden tietosuojadirektiivillä (EU 2016/680)¹⁸⁸. Samanaikaisesti annettiin asetus henkilötietojen käsittelystä sekä vapaasta liikkuvuudesta (EU 2016/679, yleinen tietosuoja-asetus)¹⁸⁹. Mikäli viranomaisen henkilötietojen käsittely ei kuulu rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalaan, sovelletaan yleistä tietosuoja-asetusta rikosasioiden tietosuojadirektiivin 9 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin tavoitteena on toteuttaa se keskinäinen luottamus ja henkilötietojen vaihdon taso, joka puitepäätöksessä asetettiin, mutta jäi saavuttamatta.¹⁹⁰ Yhdenmukaistamistarvetta lisäsi myös nopea tietotekniikan kehitys, joka on lisännyt tietojen keräämistä yli rajojen. Jos jäsenvaltiot sääntelevät henkilötietojen suojan laajuudesta hajanaisesti, syntyy uhka sisämarkkinoiden toiminnalle ja verkkoympäristöön kohdistuvalle luottamukselle, joka on keskeinen talouskehityksen kannalta.¹⁹¹

Lissabonin sopimuksessa EU:hun lisättiin nimenomainen oikeusperusta henkilötietojen suojalle. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin oikeusperustana toimii SEUT 16 artikla, jonka mukaan unionissa ja jäsenvaltioissa, kun ne toimivat EU-oikeuden alalla, noudatetaan luonnollisten henkilöiden henkilötietojen suojaa, ja sääntöjen noudattamista valvoo riippumaton viranomainen. Toisin kuin puitepäätös, direktiivi kattaa myös puhtaasti kansallisen henkilötietojen käsittelyn, silloin kun toimivaltaiset viranomaiset käsittelevät tietoja rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi, syytetoimia varten tai seuraamusten täytäntöönpanemiseksi, mukaan lukien yleiseen turvallisuuteen liittyvien uhkien torjunta. Tavoitteena on nostaa suojan taso yhtenäiseksi, vähentää sääntelyn pirstaleisuutta ja varmistaa

¹⁸⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY annettu 24 päivänä lokakuuta 1995, yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta

¹⁸⁷ SEC (2012) 72 final, s. 38.

¹⁸⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta (rikosasioiden tietosuojadirektiivi).

¹⁸⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus).

¹⁹⁰ SEC (2012) 72 final, s. 10.

¹⁹¹ SEC (2012) 72 final, s. 7, 26.

rekisteröidylle tehokkaat oikeussuojakeinot.¹⁹² Tämä toteutuu parhaiten direktiivillä, joka jättää jäsenvaltioille liikkumavaraa, mutta varmistaa suojan tehokkuuden. Direktiivin nojalla jäsenvaltiolla on siis velvollisuus luoda sääntelykehys, jossa henkilötietojen käsittely direktiivin soveltamisalalla tapahtuu läpinäkyvästi, tehokkaasti ja perusoikeuksia kunnioittaen.

Viranomaiset saavat direktiivin estämättä käyttää kerättyjä henkilötietoja myös muissa yhteyksissä selvittäessään rikollisen toiminnan yhteyksiä.¹⁹³ Direktiivissä tarkoitettua rikosta on pidettävä itsenäisenä käsitteenä, jota on tulkittava unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti.¹⁹⁴ Direktiivin 1 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, ettei unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön mukaista henkilötietojen vaihtoa rajoiteta henkilötietojen suojaan vetoamalla. Korkeatasoisella suojalla tarkoitetaan muun muassa sitä, että henkilötietojen käsittelyn tulee olla lainmukaista ja läpinäkyvää, tietoja ei saa kerätä tai säilyttää yli tarpeen, ja ne on suojattava luvattomalta käytöltä.¹⁹⁵ Nämä vaatimukset eivät estä lainvalvontaviranomaista käyttämästä esimerkiksi peitetutkintaa tai videovalvontaa, kunhan toimenpiteet ovat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia perusoikeuskirjan 7, 8 ja 52 artiklan mukaisesti.¹⁹⁶ On huomionarvoista, ettei direktiivin tarkoituksena ole säännellä lainvalvontaviranomaisten tutkintatoimenpiteitä, vaan näiden toimenpiteiden yhteydessä syntyvien henkilötietojen käsittelyä. Henkilötietojen käsittely kattaa kaikenlaisen toiminnan, jotka kohdistetaan henkilötietoihin, kuten tietojen keräämisen, tallentamisen, järjestämisen, jäsentämisen, säilyttämisen, muokkaamisen tai muuttamisen, haun, kyselyn, käytön, yhteensovittamisen tai yhdistämisen, käsittelyn rajoittamisen, poistamisen tai tuhoamisen.¹⁹⁷ Direktiivin soveltamisala on tältä osin tarkoitettu laajaksi.

5.3.2 Direktiivin sisältö ja soveltamisala

Rikosasioiden tietosuojadirektiivissä henkilötiedoilla tarkoitetaan 3 artiklan mukaan kaikkia henkilöön liittyviä tietoja, joiden perusteella hänet voidaan suoraan tai välillisesti tunnistaa, kuten nimeä, henkilötunnusta, sijaintitietoa tai henkilön fysiologisia, taloudellisia, kulttuurisia tai sosiaalisia ominaisuuksia. Perusoikeuksien ja yksityisyyden kannalta erityisen arkaluonteisina pidetään 10 artiklan mukaan tietoja, joista ilmenee rekisteröidyn etninen alkuperä, poliittinen mielipide, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus taikka ammattiliiton

¹⁹² COM (2012) 10 final, s. 5.

¹⁹³ EU 2016/680, johdanto-osan 27 perustelukappale.

¹⁹⁴ EU 2016/680, johdanto-osan 13 perustelukappale.

¹⁹⁵ EU 2016/680, johdanto-osan 28 perustelukappale.

¹⁹⁶ EU 2016/680, johdanto-osan 26 perustelukappale.

¹⁹⁷ EU 2016/680, johdanto-osan 34 perustelukappale.

jäsenyys. Myös biometriset tiedot, terveystiedot sekä seksuaalista suuntautumista koskevat tiedot kuuluvat arkaluonteisiin henkilötietoihin. Tällaisia tietoja on suojeltava erityisen tarkasti, jotta rekisteröidyn yksityisyyden suoja ei loukata. Direktiivin 2 artiklan mukaan sen soveltamisalan ulkopuolelle jää henkilötietojen käsittely, joka ei kuulu unionin oikeuden soveltamisalaan tai joka ei ole kokonaan tai osittain automaattista.

Direktiivin 4 artiklassa vahvistetaan henkilötietojen käsittelyä koskevat yleiset periaatteet, joita ovat muun muassa lainmukaisuus, tarkoituksenmukaisuus, asianmukaisuus, täsmällisyys ja suhteellisuusperiaate. Käsitellyn lainmukaisuus edellyttää direktiivin 8 artiklan mukaan, että käsittely tapahtuu vain siltä osin kuin se on tarpeen rikosten ennalta estämiseksi, tutkimiseksi, paljastamiseksi tai rikoksiin liittyvän syytetoimien taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanemiseksi, mukaan lukien yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojeleminen ja niiden ehkäisy. Erityisiin henkilötietoihin sovelletaan lisäksi 10 artiklan tiukempia edellytyksiä eli käsittely on sallittu vain, jos se on ehdottoman välttämätöntä rekisteröidyn tai toisen henkilön elintärkeiden etujen suojelemiseksi tai jos rekisteröity on nimenomaisesti saattanut erityiset henkilötiedot julkisiksi. Lisäksi käsittelyn tulee perustua unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön. EUT:n mukaan 10 artiklan vaatimus siitä, että arkaluonteisten tietojen käsittely on sallittua ”vain, jos se on ehdottoman välttämätöntä”, asettaa huomattavasti tiukemmat lainmukaisuuden edellytykset kuin direktiivin 4 artiklan 1 kohdan b–c alakohdan ja 8 artiklan 1 kohdan viittaus käsittelyn yleiseen ”tarpeellisuuteen”. Näin ollen arkaluonteisten tietojen käsittely edellyttää huomattavasti tarkempaa arviointia. Direktiivin 13 artiklassa säädetään rekisteröidylle annettavista tiedoista, jotta hän voi käyttää oikeuksiaan valituksen tekemiseen tai henkilötietojen oikaisemiseen tai poistamiseen. Näiden tietojen antamista voidaan 13 artiklan 3 kohdan mukaan viivyttää, rajoittaa tai jättää tekemättä siltä osin ja niin pitkäksi aikaa kuin se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista rikosten ennalta estämisen, paljastamisen, tutkimisen tai syytetoimiin taikka yleisen tai kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi sekä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Rekisteröidylle on lisäksi 54 artiklan mukaan turvattava oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

Direktiivin johdanto-osan 74 perustelukappaleessa sanotaan, ettei direktiivi rajoita lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumisesta annetun direktiivin (2011/93/EU)¹⁹⁸ soveltamista. Kyseinen direktiivi velvoittaa jäsenvaltiota ehkäisemään lapsiin verkossa kohdistuvaa

¹⁹⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/92/EU, annettu 13.12.2011, lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäättökseen 2004/68/YOS korvaamisesta

seksuaaliväkivaltaa ja varmistamaan tehokkaan rikoksen tutkinnan toteutuminen.¹⁹⁹ Euroopan komissio antoi vuonna 2022 asetusehdotuksen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumiseksi verkossa eli niin sanotun CSAM-asetuksen säätämisestä. Asetuksessa veloitettaisiin säilytyspalvelun ja henkilöiden välisen viestintäpalvelun tarjoajia tunnistamaan ja poistamaan lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa sisältävää materiaalia. Tunnistaminen kohdistuisi kaikkiin viestintäpalvelun käyttäjiin. Ehdotusta on pidetty erittäin laaja-alaisena ja yksityisyyttä rajoittavana, eikä sen käsittely ole edennyt.²⁰⁰

Rikosasioiden tietosuojadirektiivi edellyttää jäsenvaltiota perustamaan valvontaviranomaisen seuraamaan ja edistämään direktiivin säännösten soveltamista.²⁰¹ Valvontaviranomaisella on oltava laajat toimivaltuudet, mutta ne eivät saa olla ristiriidassa rikosoikeudellista menettelyä koskevien säännösten kanssa.²⁰² Rikosasioiden tietosuojadirektiivin täytäntöönpantiin Suomessa lailla henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, rikosasioiden tietosuojalaki). Lain noudattamista kansallisesti valvoo 8 luvun 45 §:n mukaan tietosuojavaltuutettu.

5.4 EUT:n ennakkoratkaisu C-548/21

5.4.1 Tapauksen taustat

Tapauksessa CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck oli kyse rikoksesta epäillyn henkilötietoihin pääsystä laite-etsinnän keinoin. Tapauksen taustalla oli Itävallassa toimitettu huumausainekaupan esitutkinta, jossa poliisi takavarikoi CG:lle tarkoitetun postipaketin, joka sisälsi 85 grammaa kannabista. Poliisit suorittivat tämän jälkeen kotietsinnän rikoksesta epäillyn asuntoon ja takavarikoivat samalla tämän matkapuhelimen saadakseen pääsyn matkapuhelimeen tallennettuihin tietoihin. Poliisi pyysi CG:tä avaamaan puhelimensa, mutta tämä kieltäytyi. Poliisi takavarikoi puhelimen ja se annettiin paikallisen poliisilaitoksen ja sittemmin keskusrikospoliisin asiantuntijalle salauksen murtamiseksi ja analysoitavaksi, kuitenkin siinä onnistumatta. Poliisilla ei ollut syyttäjän tai tuomioistuimen etukäteislupaa matkapuhelimen tutkimiseksi. CG sai vasta rikosasian oikeudenkäynnin yhteydessä tietää, että poliisi oli yrittänyt saada pääsyä hänen matkapuhelimensa tietoihin.

¹⁹⁹ EU 2011/92 johdanto-osan 26–27 perustelukappaleet.

²⁰⁰ HaVL 19/2024-U 69/2022 vp, s. 4-6.

²⁰¹ EU 2016/680, johdanto-osan 75 perustelukappale.

²⁰² EU 2016/680, johdanto-osan 82 perustelukappale.

Itävallan tuomioistuin esitti EUT:lle ennakkoratkaisupyynnön sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin 2002/58²⁰³ sekä EU:n perusoikeuskirjan tulkinnasta tilanteessa. Itävaltalainen tuomioistuin esitti kolme ennakkoratkaisukysymystä unionin tuomioistuimelle. Ensimmäinen koski sitä, onko sähköisen viestinnän tietosuojadirektiiviä tulkittava perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan valossa siten, että viranomaisten pääsy matkapuhelimessa säilytettäviin tietoihin on rajoitettava vakavan rikollisuuden torjuntaan. Toisessa kysymyksessä selvitettiin, onko sähköisen viestinnän tietosuojadirektiiviä tulkittava perusoikeuskirjan 7, 8, 11 sekä 52 artiklan 1 valossa siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka nojalla turvallisuusviranomaisilla on esitutkinnan yhteydessä ilman tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoviranomaisen lupaa kattava ja valvomaton oikeus päästä kaikkiin matkapuhelimessa säilytettäviin digitaalisiin tietoihin? Kolmas kysymys koski sitä, onko unionin perusoikeuskirjan 41, 47 ja 52 artiklaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle, joka mahdollistaa sen, että matkapuhelinta tutkitaan digitaalisesti, ilman että tästä ilmoitetaan rekisteröidylle etukäteen tai ainakin toimenpiteiden toteuttamisen jälkeen? Ennen kysymysten ratkaisemista EUT arvioi, tuleeko asiassa soveltaa henkilötietodirektiivin sijasta rikosasioiden tietosuojadirektiiviä. Henkilötietodirektiivin soveltamisalaan kuuluvat poliisin tiedustelut palveluntarjoajilta.²⁰⁴ Puhtaasti kansallista oikeutta sovelletaan henkilötietodirektiivin ja EUT:n oikeuskäytännön mukaan tilanteissa, joissa jäsenvaltiot panevat suoraan täytäntöön sähköisen viestinnän luottamuksellisuudesta poikkeavia toimenpiteitä asettamatta tällaisen viestinnän palveluntarjoajille käsittelyä koskevia velvollisuuksia.²⁰⁵ Tässä tapauksessa sähköisen viestinnän palveluntarjoajaa ei ole pyydetty ryhtymään mihinkään toimiin eli asia ei kuulu henkilötietodirektiivin soveltamisalaan.

Rikosasioiden tietosuojadirektiivin tarkoituksena on säännellä käsittelyä eli toimintoa, joka kohdistuu henkilötietoihin. EUT:n tulkinnan mukaan lainsäätäjän tarkoituksena on ollut antaa termille ”*käsittely*” laaja merkitys, joka ilmenee rikosasioiden tietosuojadirektiivin 3 artiklan 2 alakohdan sanamuodoista ”*toimintoa*”, ”*asettamalla*” ja ”*muutoin saataville*”.²⁰⁶ EUT arvioi, että nämä sanamuodot puoltavat tulkintaa, jonka mukaan poliisi aloittaa henkilötietojen käsittelyn jo, kun se takavarikoi puhelimen.²⁰⁷ Direktiivin tarkoituksena on ollut henkilötietojen ja

²⁰³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/58/EY, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2002, henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla (sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi)

²⁰⁴ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohdat 58-59.

²⁰⁵ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 57. Ks. EUT, yhdistetyt asiat C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, La Quadrature du Net ym, tuomio 6.10.2020 (suuri jaosto), tuomion kohta 103.

²⁰⁶ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 70-71.

²⁰⁷ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 72.

yksityisyyden suojan korkea taso ja EUT:n mukaan tämä tavoite vaarantuisi, mikäli yritystä päästä puhelimen sisältämiin tietoihin ei pidettäisi henkilötietojen käsittelynä.²⁰⁸ Myös direktiivin soveltaminen jäisi sattumanvaraiseksi, mikä olisi vartoin oikeusvarmuuden periaatetta.²⁰⁹ Suomen hallitus lausui asian suullisessa käsittelyssä, että rikosasioiden tietosuojadirektiivi ei sovellu asiassa, koska matkapuhelimen takavarikko ei ole henkilötietojen käsittelyä direktiivin tarkoittamalla tavalla.²¹⁰

5.4.2 EUT:n arvio ennakkoratkaisukysymyksistä

EUT tulkitse ensimmäistä ja toista ennakkoratkaisukysymystä rikosasioiden tietosuojadirektiivin 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan eli suhteellisuusperiaatteen sekä perusoikeuskirjan valossa. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin on sallittu vain, jos tutkinnallisia tavoitteita ei voida saavuttaa yhtä tehokkaasti, muilla vähemmän rajoittavilla keinoilla. Välttämättömyyden arviointiin vaikuttavat erityisesti tietojen arkaluonteisuus, yleisen edun mukaisen tavoitteen merkityksellisyys, tietojen relevanssi tutkittavana olevan teon kannalta sekä laitteen omistajan ja epäillyn välinen suhde.²¹¹ Toisin sanoen poliisin tulee arvioida tapauksen olosuhteita ja punnita olisiko asiassa käytettävissä lievempi pakkokeino. Suomessa laite-etsintä on lievin pakkokeinon muoto, jolla poliisi voi päästä käsiksi rikoksesta epäillyn dataan, mikä korostaa suhteellisuus- ja välttämättömyysarviointien merkitystä.

Ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen osalta EUT totesi, että rikoksen vakavuus on yksi keskeinen suhteellisuusperiaatteen arviointikriteeri. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että pääsy matkapuhelimen tietoihin olisi oikeutettua vain vakavan rikollisuuden tapauksissa, sillä tällainen rajoitus voisi johtaa rikosten jäämiseen tutkimatta ja rankaisematta.²¹²

Lainsäädännössä on kuitenkin määriteltävä täsmällisesti ne seikat, erityisesti rikosten luonne tai ryhmät, joiden perusteella perusoikeuksia voidaan rajoittaa.²¹³ Kyseisessä tapauksessa Itävallan rikoslain mukaan CG:lle olisi voitu tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistuksen huumausainerikoksesta. Suomessa kuuden kuukauden vähimmäisrangaistuksen edellytys täyttyy monissa rikoksissa. Ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen osalta EUT siis totesi, ettei pääsyä matkapuhelimen tietoihin voida

²⁰⁸ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohdat 74-75.

²⁰⁹ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 76.

²¹⁰ EUT/543/2022-UM-3, s. 4.

²¹¹ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 90.

²¹² EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 97.

²¹³ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohdat 98-99.

rajoittaa vain vakavan rikollisuuden tutkintaan. Lainsäädännön täsmällisten kriteereiden lisäksi toimenpidettä tulisi tukea objektiivisilla ja riittävillä seikoilla siitä, että rikoksesta epäilty on tehnyt, tekee tai aikoo tehdä rikoksen.²¹⁴

Toisen ennakkoratkaisukysymyksen osalta EUT katsoi, että pääsy henkilötietoihin aiheuttaa vaaran vakavasta tai erityisen vakavasta puuttumisesta rekisteröidyn perusoikeuksiin. Tämän vuoksi suhteellisuusperiaatteen noudattamisen varmistamiseksi tulee tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittaa etukäteisvalvontaa pakkokeinon luvallisuudesta.²¹⁵ Ennakovalvonnan tarkoituksena on turvata oikeudenmukainen tasapaino yhtäältä tutkinnan tarpeisiin liittyvien oikeutettujen intressien ja toisaalta niiden henkilöiden perusoikeuksien välillä, joiden tietoihin pääsy kohdistuu.²¹⁶ Kiireellisissä tapauksissa ennakkolupaa ei vaadita, mutta asia on saatettava arvioitavaksi ensi tilassa.²¹⁷ Tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen on voitava evätä tai rajoittaa pääsyä tietoihin, jos se ei ole oikeasuhtaista suhteessa rikoksen vakavuuteen tai tutkinnan tarpeisiin.²¹⁸ Arkaluonteisten henkilötietojen osalta edellytykset ovat erityisen tiukat, mikä ilmenee myös direktiivin 10 artiklan sanamuodosta.

EUT ei täsmentänyt perusteluissaan riippumattoman hallintoelimen määritelmää. Itävallan ennakkoratkaisupyynnössä kuitenkin viitattiin EUT:n *Prokuratuur*-tuomion²¹⁹ kohtiin, joissa EUT on arvioinut sitä, voiko syyttäjä toimia unionin oikeuden näkökulmasta riippumattomana hallintoviranomaisena. EUT totesi *Prokuratuur*-tuomiossa, että syyttäjä ei voi toimia unionin oikeuden edellyttämällä tavalla riippumattomana viranomaisena, koska hän osallistuu rikosasian syytehankintaan ja toimii samalla esitutkintaa ohjaavana viranomaisena.²²⁰ Riippumattoman valvonnan tulee olla ulkopuolista, sillä sen tehtävänä on arvioida objektiivisesti pakkokeinon välttämättömyys ja oikeasuhtaisuus ennen puuttumista rekisteröidyn perusoikeuksiin. Vaikka syyttäjä ohjaa objektiivisuuden ja lainmukaisuuden velvoitteet, ei häntä voida pitää riittävän ulkopuolisena.²²¹

Kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen osalta EUT tulkitsi rekisteröidyn tiedonsaantioikeutta rikosasioiden tietosuojadirektiivin 13 ja 54 artikloiden nojalla. Oikeus tehoiksiin

²¹⁴ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 101.

²¹⁵ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 102.

²¹⁶ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 103.

²¹⁷ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 104.

²¹⁸ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohdat 105-106.

²¹⁹ EUT, C-754/18, H. K., Prokuratuur, tuomio 2.3.2021 (suuri jaosto).

²²⁰ EUT, C-754/18, H. K., Prokuratuur, tuomion kohta 55.

²²¹ EUT, C-754/18, H. K., Prokuratuur, tuomion kohta 56.

oikeussuojakeinoihin edellyttää, että asianosainen saa tiedon häntä koskevasta päätöksestä, jotta hän voi arvioida, onko asian saattaminen tuomioistuimen käsiteltäväksi tarpeellista.²²²

Tiedonsaantia voidaan rajoittaa, jos ilmoittaminen vaarantaisi tutkinnan. Rajoitus ei kuitenkaan saa johtaa tilanteeseen, jossa ilmoitusvelvollisuus poistuu kokonaan. Tässä tapauksessa Itävallan poliisin olisi tullut ilmoittaa CG:lle yrityksestä päästä hänen puhelimeensa, sillä puhelin oli jo takavarikoitu eikä ilmoittaminen olisi vaarantanut tutkintaa.²²³

Näin ollen poliisin pääsy teknisiin laitteisiin tallennettuihin tietoihin on mahdollista riippumatta rikoksen laadusta, mutta vain, jos pääsy on välttämätöntä ja oikeasuhtaista rikoksen ehkäisemiseksi, tutkimiseksi tai syytteeseen saattamiseksi. Pääsy edellyttää pääsääntöisesti tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen ennakkolupaa. Lisäksi pakkokeinon kohteelle on ilmoitettava luvan perusteista heti, kun ilmoittaminen ei vaaranna rikoksen estämistä, paljastamista, tutkimista tai syytetoimia.

²²² EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 118.

²²³ EUT, C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, tuomion kohta 122.

6 Yksityisyyden suojan vaikutus laite-etsintään

6.1 Laite-etsinnällä hankitun näytön hyödyntämiskielto Suomessa

6.1.1 Hyödyntämiskiellon oikeudellinen kehys

Suomessa todistelua ohjaa vapaan todistelun periaate, jonka mukaan asianosaiset voivat esittää tuomioistuimelle haluamansa todisteet.²²⁴ OK 17 luvun 1 §:n mukaan asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle. Oikeuskirjallisuudessa vakiintuneella käsitteellä *todistamiskielto* viitataan oikeudenkäymiskaassa säädettyihin rajoituksiin todistamisen hankkimiselle tai esittämiselle.²²⁵ Todistamiskielto voidaan luokitella kolmeen ryhmään: todistusteemakieltoon, joka estää tiettyä teemaa koskevan todistelun, todistuskeinokieltoon, joka rajoittaa tiettyjen todistuskeinojen käyttöä sekä todistusmetodikieltoon, joka koskee tapaa hankkia todistetta.²²⁶

Hyödyntämiskieltoa koskevassa arvioinnissa tuomioistuin ratkaisee, voidaanko lainvastaisesti hankittua todistetta hyväksyä oikeudenkäyntiaineistoon. Hyödyntämiskieltoon asetettu todiste rajataan näytön arvioinnin ulkopuolelle. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin voi hyödyntää lainvastaisesti hankittua todistetta, jollei sen hyödyntäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Arvioinnissa huomioidaan asian laatu, oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan vaikutus todisteen luotettavuuteen, todisteen merkitys asian ratkaisemiselle sekä muut olosuhteet.²²⁷ OK 17 luvun 25 §:n 1 ja 2 momentissa asetetaan kidutuksella tai vaitiolo-oikeuden vastaisesti hankittu todiste suoraan hyödyntämiskieltoon, eikä niiden osalta tehdä punnintaa. Lainsäätäjän tarkoituksena on ollut, että vapaan todistelun periaate on lähtökohtana ja hyödyntämiskieltoa sovelletaan vain poikkeuksellisesti.²²⁸ Ihmisoikeussopimukseen ei sisälly nimenomaista hyödyntämiskieltoäätöä, mutta EIS 6 artikla turvaa oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan yksityiselämän suojaa loukaten hankitun todisteen käyttöä arvioidaan kokonaisuutena. Vaikka todisteen hankkimisessa olisi loukattu 8 artiklaa, ihmisoikeustuomioistuin ei ole katsonut tällaisen todisteen käyttämisen tekevän oikeudenkäynnistä epäoikeudenmukaista, ellei rikkomus ole

²²⁴ Pölönen & Tapanila 2016, 2.1.2.

²²⁵ Pölönen & Tapanila 2016, 6.1.

²²⁶ Pölönen & Tapanila 2016, 6.1.

²²⁷ Vuorenperä 2018, s. 309.

²²⁸ LaVM 19/2014 vp, s. 6–7.

erityisen vakava.²²⁹ Hyödyntämiskiellon tarkoituksena ei ole toimia kurinpitokeinona viranomaiselle, sillä tätä varten on virkavastuuseen liittyvät mekanismit.²³⁰

6.1.2 Kansallista oikeuskäytäntöä

Seuraavien hovioikeustapausten tarkoituksena on havainnollistaa EUT:n LE-tuomion vaikutuksesta kansalliseen oikeuskäytäntöön. Ratkaisut ilmentävät hyvin tämänhetkistä oikeustilaa Suomessa laite-etsintöjen suorittamisen ja niissä esiin nousseiden hyödyntämiskieltokysymysten osalta. Kaikissa tapauksissa vastaajat ovat vedonneet hyödyntämiskieltoon, sillä perusteella, että pakkokeinolaki on ristiriidassa EU-oikeuden kanssa siltä osin kuin se ei edellytä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa ennakoivalvontaa. Koska EU-oikeudella on etusija kansalliseen lainsäädäntöön nähden, hovioikeudet ovat joutuneet arvioimaan, tuleeko laite-etsinnällä hankitut todisteet sulkea näytön arvioinnin ulkopuolelle.

Helsingin hovioikeuden 15.05.2025 antamassa hyödyntämiskieltopäätöksessä²³¹ oli kyse törkeästä huumausainerikoksesta. Syyttäjä vaati pääasiassa vastaajille rangaistusta huomattavan huumausainemäärän suunnitelmallisesta maahantuonnista Suomeen. A vaati laite-etsinnällä puhelimestaan hankittujen viestien asettamista käyttö- tai hyödyntämiskieltoon, sillä perusteella, että laite-etsintä oli suoritettu ilman tuomioistuimen ennakkolupaa ja oli siten EU-oikeuden vastaisesti. A:n mukaan kiireellisyysperustetta ei ollut, koska hän oli ollut kiinniotettuna puhelimen takavarikoinnin aikana eikä olisi voinut hävittää viestejä. Lisäksi A katsoi epätodennäköiseksi, että tuomioistuin olisi antanut luvan laite-etsinnälle ottaen huomioon hänen epäselvä asemansa asiassa. Syyttäjä vastusti hyödyntämiskieltovaatimuksia. Hovioikeus totesi ensiksi, että kyse oli valtioiden rajat ylittävästä, useiden henkilöiden toteuttamasta törkeästä huumausainerikoksesta, jonka rangaistusasteikko on yhdestä kymmeneen vuotta vankeutta. Tällaisessa rikollisuudessa on tyypillistä käyttää pikaviestisovelluksia, joissa viestit poistuvat automaattisesti, ja viestien lähettäjä voi poistaa ne myös toisen osapuolen laitteelta. Vaikka A oli kiinniotettuna, hovioikeus katsoi, että viestien poistamisen tai tuhoamisen riski oli todellinen. Näin ollen hovioikeus arvioi, että kyseessä oli EU-oikeuden edellyttämällä tavalla kiireellinen tilanne, jossa laite-etsintä voitiin suorittaa ilman tuomioistuimen ennakoivalvontaa. Koska A oli epäiltynä törkeästä rikoksesta, toimenpidettä ei

²²⁹ Ks. EIT, Bykov v. Venäjä, tuomio 10.3.2009 (suuri jaosto).

²³⁰ KKO 2023:14, kohta 7.

²³¹ HelHO 15.5.2025 [tuomio] nro 25/104754, dnro R 24/1262

myöskään pidetty suhteellisuusperiaatteen vastaisena. Hovioikeus katsoi, ettei todisteita ollut hankittu EU-oikeuden vastaisesti.

Itä-Suomen hovioikeuden 24.4.2025 antamassa päätöksessä²³² oli kyse perusmuotoista huumausainerikosta. A vaati laite-etsinnällä saatujen viestien asettamista hyödyntämiskieltoon, koska hänen mukaansa todisteet oli hankittu EU-oikeuden vastaisesti ja käräjäoikeuden tuomio perustui olennaisesti näihin viesteihin. Syyttäjä on vastustanut todisteiden asettamista hyödyntämiskieltoon. Hovioikeus katsoi, että laite-etsintä oli suoritettu EU-oikeuden vastaisesti, koska Suomen kansallinen lainsäädäntö ei täytä EUT:n LE-tuomiossa asetettuja edellytyksiä. Arviointiin ei vaikuttanut se, että laite-etsintä oli tehty ennen ennakkoratkaisun antamista. Tämän jälkeen hovioikeus siirtyi arvioimaan hyödyntämiskiellon asettamista oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n 3 momentin mukaisesti. A:ta oli syytä epäillä huumausaineen hallussapidosta ja sen myymisen yrityksestä. Rikoslain mukaan teosta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Hovioikeus totesi, ettei asian laatu puoltanut hyödyntämiskiellon asettamista. Laite-etsinnällä saadut viestit koskivat suoraan epäiltyä rikollista toimintaa, eikä kysymys ollut yksityiselämän ydinsuojaan kuuluvista tiedoista. Poliisin hankkimia viestejä pidettiin luotettavina, ja vaikka viesteillä oli keskeinen merkitys näytön kokonaisuudessa, ne eivät olleet ainoa esitetty todiste. Hovioikeus päätyi siihen, ettei viestien käyttäminen todisteena vaarantanut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista, ja hylkäsi vaatimuksen hyödyntämiskiellosta.

Itä-Suomen hovioikeuden 21.2.2025 antama päätös²³³ koski muun muassa törkeää kiristystä. A vaati hovioikeudessa, että laite-etsinnällä saadut syyttäjän kirjalliset todisteet eli pöytäkirja tietoteknisestä tutkinnasta, valokuva-liitteet ja SKY ECC-tunnistusraportti asetetaan hyödyntämiskieltoon. Syyttäjä on vastustanut hyödyntämiskieltovaatimusta. A oli ollut epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta myymällä ja levittämällä huumausaineita. Tutkinnan aikana A:han oli kohdistettu telekuuntelua, jota kautta poliisi oli saanut haltuunsa A:n viestintää. Poliisi suoritti A:n läsnä ollessa kotietsinnän ja takavarikoi A:n hallusta puhelimen sekä muistitikun. Laite-etsinnästä puhelimesta löytyi SKY ECC -sovellus, jota A oli käyttänyt viestintäänsä. Törkeää huumausainerikosta koskevassa esitutkinnassa saatuja tietoja on käytetty hyväksi törkeää kiristystä koskevassa tutkinnassa pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä tarkoitettuna ylimääräisenä tietona. Törkeää kiristystä koskeva rangaistusasteikko on vähintään 4 kuukautta ja enintään 4 vuotta vankeutta. Hovioikeus totesi, että koska laite-etsintä oli suoritettu

²³² ItäHO 24.4.2025 [tuomio] 1028 1604, dnro R 17/2025/183

²³³ ItäHO 21.2.2025 [tuomio] nro 25/102035, dnro R 23/1105

kotietsinnän yhteydessä, A:lla olisi ollut mahdollisuus saattaa etsinnän laillisuus tuomioistuimen tutkittavaksi pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:n mukaisesti. A ei kuitenkaan ollut käyttänyt tätä mahdollisuutta. Hyödyntämiskiellon osalta hovioikeus arvioi, että esitutkintaviranomaiset olisivat voineet saada nyt kysymyksessä oleviin rikosepäilyihin liittyvän viestinnän tiedot myös pakkokeinolain 10 luvussa säädetyillä salaisilla pakkokeinoilla rikosepäilyjen vakavuuden vuoksi. Näin ollen menetelmää ei voitu pitää oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta vaarantavalla tavalla lainvastaisena, eikä todisteita asetettu hyödyntämiskieltoon.

Turun hovioikeuden 26.5.2025 antama päätös²³⁴ koski hyödyntämiskieltoa koskevaa vaatimusta vainoamista koskevassa asiassa. A oli vaatinut hovioikeutta arvioimaan, oliko poliisilla ollut edellytykset toimittaa laite-etsintä ja pyytänyt laite-etsinnän perusteella saatujen muistisisältöjen sekä niistä tehtyjen muistiinpanojen asettamista hyödyntämiskieltoon. Käräjäoikeus oli lukenut A:n syyksi vainoamisen, identiteettivarkauden ja törkeän kunnianloukkauksen. Syyttäjä vaati vaatimuksen hylkäämistä ja korosti, että A oli tuomittu vakavista rikoksista. A:n teot olivat puuttuneet olennaisesti asianomistajien yksityiselämän suojaan ottaen huomioon tekojen vuoden kestäneen ajanjakson, viestien määrän, sisällön ja laajan jakelun. Syyttäjä toi esille myös sen, että laite-etsintä oli suoritettu ennen EUT:n LE-tuomiota, jolloin poliisilla ei ollut oikeudellista mahdollisuutta saattaa laite-etsintää tuomioistuimen ennakkovalvontaan. Lisäksi A oli itse vedonnut omaan laitteeseensa tallennettuun dataan näyttönä, mikä heikensi hänen väitteitään toimenpiteen laittomuudesta. A:n puhelin ja tietokone oli takavarikoitu kotietsinnän yhteydessä vuonna 2020. A:lla olisi ollut mahdollisuus saattaa laite-etsintä käräjäoikeuden ratkaistavaksi, eikä hän ole näin toiminut. Näin ollen hovioikeus hylkäsi vaatimuksen laite-etsinnän edellytysten tutkimisesta. Hyödyntämiskiellon osalta hovioikeus totesi, että vaikka datan hankkiminen katsottaisiin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla lainvastaiseksi, voidaan muutoin kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetulla tavalla hankittua todistetta edelleen hyödyntää, ellei sen käyttäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. A:lle käräjäoikeudessa syyksi luetut rikosnimikkeet eivät olleet rangaistusasteikoltaan erityisen vakavia, mutta viestien sisältö, määrä sekä asian merkittävyys asianomistajille puolsivat korostuneen selvittämistä huomioon ottamista. Hovioikeus päätyi arvioinnissaan siihen,

²³⁴ TuHO 26.5.2025 [päätös] nro 211, dnro 23/1667

ettei asian laatu eikä todisteiden hankkimistapa puoltanut todisteiden asettamista hyödyntämiskieltoon.

Vaikka laite-etsinnän katsottiin olleen lainvastainen, hovioikeudet eivät ole asettaneet todisteita hyödyntämiskieltoon, ellei tapaukseen ole liittynyt sellaisia piirteitä, jotka vaarantaisivat asian laatu huomioon ottaen, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Viidestä ratkaisusta kolme koski huumausainerikoksia, joissa laite-etsinnällä saadut viestit liittyivät suoraan epäiltyyn rikolliseen toimintaan. Kahdessa muussa tapauksessa kyse oli törkeistä rikosnimikkeistä, mikä on korostanut tekojen vakavuutta ja selvittämistä.

6.2 Viranomaisen pääsy tekniseen laitteeseen muissa EU-jäsenvaltioissa

6.2.1 Itävalta

Itävallan perustuslakituomioistuin (Verfassungsgerichtshof) antoi 14.12.2023 päätöksen,²³⁵ jossa se kumosi rikosprosessilain (Strafprozessordnung 631/1975, StPO) tietovälineiden takavarikointia koskevat säännökset (110 §:n 1 momentin 1 kohta ja 4 momentti sekä 111 §:n 2 momentti) perustuslain vastaisina. Itävalta oli siis tietoinen tietovälineiden etsintää ja takavarikointia koskevan sääntelyn ongelmista jo ennen EUT:n ennakkoratkaisua *LE-* tapauksessa. Itävallassa sähköiset todisteet teknisestä laitteesta hankitaan takavarikoimalla ja jäljentämällä laite, eikä erillistä laite-etsintää koskevaa pakkokeinoa ole säädetty. Kumottujen säännösten mukaan poliisi sai syyttäjän määräyksestä teknisen laitteen tutkittavaksi ja käytettäväksi todisteena. Takavarikoimisen edellytykset perustuivat *syytä epäillä -* edellytykseen. Itävallan perustuslakituomioistuimen mukaan tämä oli suhteellisuusperiaatteen vastaista, koska pakkokeino antoi poliisille pääsyn sekä laitteelle tallennettuun dataan, että laitteen kautta saavutettavaan dataan minkä tahansa rikosepäilyn perusteella.²³⁶ Tällaisen pääsyn katsottiin antavan viranomaiselle mahdollisuuden muodostaa erittäin yksityiskohtainen kuva henkilön elämästä ja tottumuksista, eikä väärinkäytöltä voitu riittävästi ohjata pelkkää suhteellisuusperiaatetta soveltamalla.

Itävallan uusi lainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2025. Uudessa StPO:n 115 f §:ssä säädetään tietovälineiden ja tietojen takavarikoimisesta. 1 momentin mukaan takavarikko on sallittu, jos se on tarpeen todisteiden hankkimiseksi ja voidaan olettaa, että sen avulla saadaan rikoksen selvittämiseksi olennaisia tietoja. Pykälän 2 momentin mukaan pakkokeinosta määrää syyttäjä

²³⁵ Verfassungsgerichtshof G352/2021-46, 14.12.2023.

²³⁶ Verfassungsgerichtshof G352/2021-46, 14.12.2023, s. 27–28.

tuomioistuimen luvalla. Laite-etsintä lupaa koskevasta yksilöinnistä säädetään 3 momentissa, jonka mukaan tuomioistuimen on luvassa muun muassa esitettävä tosiseikat, joiden perusteella toimenpide on rikoksen selvittämiseksi välttämätön ja oikeasuhtainen. Lisäksi luvassa tulee yksilöidä takavarikoitavan tiedon ryhmät, sisältö ja ajanjakso. Pykälän 4 momentissa säädetään poliisin oikeudesta kiireellisissä tilanteissa turvata tietoväline ja sen tiedot oma-aloitteisesti, jos on syytä pelätä tietojen häviämistä ja kyse on laissa tyhjentävästi luetelluista tilanteista. Näitä ovat esimerkiksi tapaukset, joissa poliisi löytää rikoksella viedyn tietovälineen tai kiellettyä tietoa sisältävän laitteen taikka laitteen, josta voidaan olettaa saatavan tieto pakenevan epäillyn sijainnista, ja epäiltyä on syytä epäillä tahallisesta rikoksesta, josta säädetty enimmäisrangaistus on yli yksi vuosi vankeutta. Henkilölle on ilmoitettava pykälän 8 momentin mukaan viimeistään 24 tunnin kuluessa oikeudesta hakea tuomioistuimen päätöstä turvaamistoimen kumoamisesta. StPO:n 115 g §:n 3 momentin mukaan poliisin on turvaamistoimen jälkeen viimeistään 14 päivän kuluessa raportoitava asiasta syyttäjälle, jonka on haettava tuomioistuimelta päätöstä tietovälineen ja tiedon takavarikoimisesta. Jos tuomioistuin ei myönnä lupaa, poliisin on hävitettävä kaikki tieto. 115 f §:n 6 momentin mukaan takavarikko on kumottava heti, kun sen tarkoitus voidaan saavuttaa tietojen kopiointilla. StPO:n 115 h §:ssä säädetään, että takavarikoidusta tietovälineestä on laadittava työkopio, ja jäljennöstä voidaan käsitellä vain tuomioistuimen luvan laajuudessa. Poliisin on laadittava käsittelyseloste, jossa dokumentoidaan tietojen käsittelyn kulku ja perusteet, joiden mukaisesti tietoa on rajattu. Syyttäjän on toimitettava käsittelyn tulos tuomioistuimelle, jonka on lainvoimaisen ratkaisun jälkeen poistettava tiedot ja määrättävä sekä alkuperäisjäljennöksen että työkopion hävittämisestä. StPO:n 115 j §:ssä säädetään, että jäljennöksen käsittelyä varten voidaan määritellä hakusanoja, joiden käyttö ja osumien lukumäärä on dokumentoitava. Rikoksesta epäillyllä ja asianomistajalla on oikeus vaatia tietojen lisäarviointia muiden hakusanojen perusteella. Tiedonhaku jäljennöksestä on rajattava välttämättömään.

Itävallan lainsäädäntömuutoksessa keskeiseksi muodostui tuomioistuimen roolin vahvistaminen. Tuomioistuimen luvassa on yksilöitävä takavarikon kohteena olevat tietoryhmät, käsittelyn ajallinen laajuus sekä ne tosiseikat, jotka puoltavat pakkokeinon käyttöä. Merkittävä uudistus koskee myös jäljennöksen käsittelyä. Teknisestä laitteesta tehdään ensin jäljennös ja vasta tähän kohdistetaan etsintä tuomioistuimen luvan mukaisessa laajuudessa. Jäljennöstä voidaan käsitellä hakusanojen avulla, mutta jos etsintä perustuu yksinomaan hakusanoihin, niiden etukäteinen määrittäminen voi olla käytännössä haastavaa silloin, kun poliisilla ei ole tarkkaa tietoa etsittävän aineiston luonteesta.

6.2.2 Ranska

Ranskan rikosprosessilaissa (code de procédure pénal, CPP) pakkokeinojen käytön edellytykset määräytyvät sen mukaan, minkä tyyppisestä tutkinnasta on kyse. Itse teossa tavatun rikoksesta epäillyn (*crime ou délit flagrant*²³⁷) tutkintaa säädellään CPP:n 1 kirjan 2 otsikon 1 luvussa (des crimes et des délits flagrants, artikkelit 53-74-2). CPP 53 artiklan mukaan kyse on ilmeisestä rikoksesta tai rikkomuksesta, jos rikos on parhaillaan meneillään tai juuri tapahtunut eli, jos epäilty tavataan verkseltään rikospaikalla tai hänen hallustaan löytyy esineitä tai muita merkkejä, joiden perusteella voidaan olettaa hänen osallistuneen rikokseen tai rikkomukseen. Ilmeisen rikoksen tutkintaa valvoo syyttäjä. Tutkintaa voidaan suorittaa tässä luvussa säädetyin edellytyksin keskeytyksettä kahdeksan päivän ajan. Myöskään Ranskassa ei ole erillistä laite-etsintää koskevaa sääntelyä, vaan datan tutkiminen kuuluu kotietsinnän menettelyyn.

CPP 56 artiklan mukaan, jos rikoksen luonne on sellainen, että sen todistaminen edellyttää paperien, asiakirjojen, tietokoneessa olevien tietojen tai muiden vastaavien asiakirjojen haltuunottoa henkilöiltä, joiden oletetaan osallistuneen rikokseen tai pitävän hallussaan rikokseen liittyviä tietoja tai esineitä, poliisin tulee siirtyä viipymättä näiden henkilöiden asunnolle suorittamaan kotietsintä. Ainoastaan poliisi, poliisitehtäviä hoitava hallintoviranomainen sekä kutsuttu tekninen tai tieteellinen asiantuntija voivat tutustua asiakirjoihin tai tietokoneella oleviin tietoihin ennen mahdollista takavarikkoa. Kaikki takavarikoidut esineet ja asiakirjat on välittömästi luetteloitava ja sinetöitävä. Jos tämä ei ole mahdollista paikan päällä, ne voidaan sinetöidä väliaikaisesti ja avata myöhemmin lopullista luettelointia varten etsinnässä mukana olleiden henkilöiden läsnä ollessa. Totuuden selvittämiseksi tarpeelliset tiedot takavarikoidaan joko ottamalla haltuun fyysinen tallennusväline tai tekemällä tiedoista kopio. Jäljennös on tehtävä etsinnän todistajien läsnä ollessa. Syyttäjän luvalla poliisi saa säilyttää vain ne esineet ja tietosisällöt, jotka ovat välttämättömiä tutkinnan kannalta. Jos etsinnässä läsnä olevat henkilöt voivat antaa selvitystä takavarikoiduista esineistä, asiakirjoista tai tietokoneella olevista tiedoista, poliisi voi velvoittaa heidät pysymään paikalla niin kauan kuin toimenpiteiden suorittaminen edellyttää. CPP 57-1 artiklan mukaan kotietsinnän yhteydessä poliisi voi päästä tietojärjestelmän kautta tietoihin, jotka liittyvät käynnissä olevaan tutkintaan ja jotka ovat tallennettuina kyseiseen järjestelmään

²³⁷ Ranskan sana *flagrant* on adjektiivi, jota käytetään kuvastamaan tapahtumaa, joka on erittäin ilmeinen tai kiistämätön. Termi *crime ou délit flagrant* tarkoittaa itse teossa havaittua rikosta tai rikkomusta.

tai johonkin toiseen tietojärjestelmään, mikäli nämä tiedot ovat käytettävissä alkuperäisestä järjestelmästä.

CPP:n 1 kirjan 2 otsikon 2 luvussa (De l'enquête préliminaire, artikkelat 75–78) säädetään esitutkinnasta muissa kuin ilmeisen rikoksen tutkintaa koskevissa tilanteissa. CPP 76 artikla sääntelee kotietsintää vastaavasti kuin 56 artikla, mutta tärkein ero on takavarikoinnin edellytyksissä, eli esineitä tai tietoja ei voida takavarikoida ilman sen henkilön nimenomaista suostumusta, jonka luona etsintä suoritetaan. Poikkeuksena ovat tapaukset, joissa epäillystä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta, jolloin pakkokeinoasioista vastaava tuomari voi syyttäjän pyynnöstä antaa kirjallisen ja perustellun päätöksen etsinnän suorittamisesta ilman henkilön suostumusta.

Ranskan sääntelymalli rakentuu vahvasti kotietsintämenettelyn varaan. Yksityisyyteen puuttumisen lainmukaisuus edellyttää sekä riittävän täsmällistä ja ennakoitavaa sääntelykehystä että tehokkaita oikeusturvatakeita, jotka estävät viranomaisen mielivaltaisen puuttumisen yksityiselämään. Ranskan järjestelmä ei täytä näitä edellytyksiä itse teossa tavatun rikoksesta epäillyn tutkinnassa, jossa poliisi voi suorittaa kotietsinnän ja tutkia teknisen laitteen sisältämää dataa ilman tuomioistuimen ennakkolupaa syyttäjän valvonnassa. EIT:n ja EUT:n oikeuskäytäntöjen perusteella syyttäjää ei voida pitää riippumattomana valvontaelimenä, sillä hän osallistuu rikosprosessin osapuolena eikä siten täytä ennakkollisen kontrollin puolueettomuusvaatimusta. Ranskan lainsäädäntö on myös ongelmallinen EIT:n *quality of law* -vaatimuksen osalta, jonka mukaan sääntelyn on oltava riittävän täsmällistä, jotta yksilö voi ennakoita, milloin ja missä laajuudessa hänen tietoihinsa voidaan puuttua. Kotietsintää koskevat yleissäännökset eivät määrittele etsinnän laajuutta, vaikka teknisiin laitteisiin tallennettu data voi kattaa huomattavasti yksityiskohtaisempaa ja laajempaa tietoa kuin perinteinen asiakirja-aineisto. Ranskan lainsäädäntö korostaa läsnäolo-oikeuden ja todisteiden sinetöinnin periaatteita pakkokeinon kohteen menettelyllisinä takeina.

6.3 Laite-etsintää koskeva lainsäädäntömuutos

Oikeusministeriö on käynnistänyt muutoshankkeen *LE-tuomion* huomioon ottamisesta pakkokeinolain laite-etsintää koskevassa sääntelyssä.²³⁸ Eduskunnalle on annettu 18.6.2025 hallituksen esitys pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta, mutta säädöstä ei ole vielä hyväksytty. Esityksessä ehdotetaan pakkokeinolain muuttamista siten, että tuomioistuin

²³⁸ Oikeusministeriö, Pakkokeinolain muutos laite-etsintään liittyen. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM006:00/2025> (8.10.2025)

päätäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kyse ei siis olisi lupamenettelystä, vaan nimenomaan tuomioistuimen tekemästä päätöksestä.

Hallituksen esityksessä arvioitiin myös mahdollisuutta siirtää laite-etsinnästä päättäminen syyttäjälle. Suomessa esitutkintaa johtaa esitutkintalain 2 luvun 2 §:n mukaan esitutkintaviranomainen eli pidättämiseen oikeutettu virkamies. Syyttäjän rooli esitutkinnassa on tätä etäisempi, mutta syyttäjällä on edelleen mahdollisuus vaikuttaa esitutkinnan kulkuun. Esitutkintalain 5 luvun 2 ja 3 § turvaavat syyttäjän ja poliisin yhteistyövelvollisuuden sekä syyttäjän oikeuden velvoittaa esitutkintatoimenpiteen suorittamiseen. Syyttäjällä on velvollisuus selvittää ja huomioida sekä epäiltyä vastaan että hänen puolestaan puhuvia seikkoja. Tästä objektiivisuusvelvollisuudesta huolimatta syyttäjää ei voida pitää rikosprosessissa täysin neutraalina toimijana.²³⁹ Tämän vuoksi esityksessä päädyttiin siihen, että syyttäjä ei ole asianmukainen ennakovalvontaa suorittava taho. Vaihtoehtoa, jossa ennakkolupa olisi annettu toiselle syyttäjälle kuin sille, joka suorittaa syyteharkinnan, arvioitiin hallituksen esityksessä, mutta ratkaisua pidettiin tulkinnanvaraisena ja oikeudellisesti epätyytyttävänä.²⁴⁰

Ehdotetun pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n mukaan laite-etsinnästä päättäisi tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Vaatimuksesta tulisi käydä ilmi ne seikat, joiden perusteella laite-etsinnän edellytysten katsotaan täyttyvän, sekä arvio siitä, miten suhteellisuusperiaate on otettu huomioon. Lisäksi vaatimuksessa olisi yksilöitävä laite-etsinnän kohteena olevat laitteet ja etsittävän tiedon luonne. Tuomioistuin voisi hyväksyä vaatimuksen kokonaan tai hylätä sen kokonaan tai osittain, jos se katsoo laite-etsinnän joidenkin osien ylittävän suhteellisuusperiaatteen rajan.²⁴¹ Hallituksen esityksessä esimerkkinä tällaisesta tilanteesta mainitaan etsintä sivullisen hallussa olevaan laitteeseen. Laite-etsintä sivullisen laitteesta olisi kuitenkin mahdollista, jos on olemassa perusteltu syy epäillä, että laitteelta voi löytyä tutkittavana olevaan rikokseen liittyvää tietoa.²⁴²

Kiireellisissä tilanteissa, joissa laite-etsinnän toimittaminen on välttämätöntä, pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi ehdotuksen mukaan päättää etsinnästä ilman tuomioistuimen ennakkolupaa. Päätösvalta ei siis enää kuuluisi poliisimiehelle. Välttämättömyys liittyy tilanteisiin, joissa on todellinen riski datan katoamisesta tai tahallisesta tuhoamisesta. Jos

²³⁹ HE 70/2025 vp, s. 7.

²⁴⁰ HE 70/2025 vp, s. 8.

²⁴¹ HE 70/2025 vp, s. 32.

²⁴² HE 70/2025 vp, s. 32.

datan turvaaminen on mahdollista esimerkiksi asettamalla laite lentokonetilaa tai käyttämällä datan säilyttämismääräystä, esitutkintaviranomaisen tulisi lähtökohtaisesti odottaa tuomioistuimen lupaa. Poliisihallitus toi lausunnossaan kuitenkin esiin, että jotkin sovellukset voivat aktivoitua ja tyhjentää laitteen sisällön uudelleen lentokonetilasta huolimatta, minkä vuoksi ennakkovalvonnasta poikkeaminen on joissakin tapauksissa perusteltua.²⁴³ Kiireellisessä menettelyssä tehty laite-etsintä olisi saatettava tuomioistuimen jälkikäteiseen arvioon viimeistään 24 tunnin kuluessa etsinnän aloittamisesta. Jäljennöksen tarkempaa tutkimista varten esitutkintaviranomaisen tulisi odottaa tuomioistuimen lupaa, ellei tutkiminen ole välttämätöntä toisen suojelemiseksi tai uusien rikosten tai vahinkojen estämiseksi.²⁴⁴ Kyse on siis vain mahdollisten sähköisten todisteiden turvaamisesta, ellei välttämättömät syyt vaadi tarkempaa tutkimista.

Tuomioistuimen etukäteisvalvonta ei olisi tarpeen kolmessa tilanteessa. Ensinnäkään ennakkolupaa ei vaadittaisi 29 §:n 3 momentin mukaan, jos on perusteltu syy olettaa, ettei laite sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia henkilötietoja tai yksityiselämään kuuluvia tietoja. Esimerkkeinä mainitaan talous-, työ- ja ympäristörikokset, joissa etsittävä tieto rajoittuu tyypillisesti sopimuksiin, kirjanpitoon tai kuitteihin.²⁴⁵ Jos etsinnän aikana käy ilmi, että laitteessa on erityisen arkaluonteisia tai yksityiselämään kuuluvia tietoja, asia olisi saatettava 29 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimen käsiteltäväksi viimeistään 24 tunnin kuluessa. Tämä takaa sen, että asia siirtyy tuomioistuimen harkittavaksi nopeasti, mikäli tekniseltä laitteelta löytyykin arkaluonteisia henkilötietoja tai yksityiselämään kuuluvia tietoja. Arkaluonteisina henkilötietoina pidetään esimerkiksi maksukortti- ja tilitietoja, rikostuomioita sekä sosiaalihuollon asiakkuuksiin liittyviä tietoja.²⁴⁶ Rikosasioiden tietosuojadirektiivin 10 artiklan mukaan arkaluonteisina henkilötietoina pidetään tietoja, joista ilmenee rekisteröidyn etninen alkuperä, poliittinen mielipide, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus taikka ammattiliiton jäsenyys. Myös biometriset tiedot, terveystiedot sekä seksuaalista suuntautumista koskevat tiedot kuuluvat arkaluonteisiin henkilötietoihin. Yksityiselämään kuuluvilla tiedoilla tarkoitetaan perhe-elämää, päivittäisiä tottumuksia, liikkumista sekä sosiaalisia suhteita koskevia tietoja.²⁴⁷ Rajoitusta voidaan pitää perusteltuna, sillä esityksessä kuvatus kaltaisen laitteen tutkimista ei voida lähtökohtaisesti katsoa loukkaavan yksityisyyden

²⁴³ Poliisihallituksen kommentit hallituksen esitysluonnokseen eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta sekä 21 §:n 3 momentin ja 29 a §:n kumoamisesta. 7.5.2025, s. 3.

²⁴⁴ HE 70/2025 vp, s. 35.

²⁴⁵ HE 70/2025 vp, s. 33.

²⁴⁶ HE 70/2025 vp, s. 33.

²⁴⁷ HE 70/2025 vp, s. 33.

suoja. Teknisen laitteen sisältöä on kuitenkin vaikea arvioida pelkästään ulkoisilla ominaisuuksilla, joten tapauskohtainen arviointi on tärkeää.

Etukäteisluvan ulkopuolelle jäisivät myös tilanteet, joissa laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu antaa vapaaehtoisen suostumuksensa laite-etsinnän toimittamiseen ilman tuomioistuimen lupaa. Suostumus olisi annettava kirjallisesti, ja henkilön tulisi tosiasiallisesti ymmärtää, että suostuminen merkitsee luopumista tuomioistuimen ennakoivalvonnasta ja että suostumus on täysin vapaaehtoinen.²⁴⁸ Suostumusta ei voisi esimerkiksi antaa päihtymystilassa.²⁴⁹ Alaikäisen osalta suostumuksen antaa tämän lakimääräinen edustaja. Poikkeus mahdollistaa laitteen nopean palauttamisen sen haltijalleen. Suostumuksen käyttö pakkokeinomenettelyssä ei kuitenkaan ole ongelmaton. Perustuslakivaliokunta on suhtautunut sen käyttöön pidättyväisesti ja edellyttänyt suostumuksenvaraiselta pakkokeinolta välttämättömyyttä ja tarkkuutta.²⁵⁰ Rikoksesta epäilyllä on itsekriminointisuoja nojalla oikeus olla myötävaikuttamatta oman rikosasiansa tutkimiseen tai esineen luovuttamiseen.²⁵¹ Pakkokeinon kohde ei saisi kokea tulevana painostetuksi tuomioistuinmenettelyn luopumisesta. Työnantaja ei voisi antaa suostumusta työntekijän käytössä olevan laitteen etsinnälle.²⁵² Tämä on perusteltua, sillä EIT on tulkintakäytännössä katsonut, että 8 artiklan suoja ulottuu myös työntekijöihin.²⁵³ Etukäteistä tuomioistuimen lupaa ei esityksen mukaan edellytettäisi myöskään silloin, kun laite-etsintä suoritetaan laitteen palauttamiseksi sille, jolta se on rikoksella viety, pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 2 momentin mukaisesti.

Mikäli pidättämiseen oikeutettu virkamies tekee laite-etsintää koskevan päätöksen ilman ennakoivalvontaa, laitteen haltijalla tai muulla siihen oikeutetulla olisi mahdollisuus saattaa päätöksen edellytykset tuomioistuimen jälkikäteiseen arviointiin. Vaatimus olisi esitettävä 30 päivän kuluessa siitä, kun henkilö on saanut tiedon laite-etsinnän toimittamisesta. Tämä vahvistaa jälkikäteistä oikeusturvakeinoa tilanteissa, joissa tuomioistuin ei ole arvioinut laite-etsinnän suhteellisuutta. Ehdotuksessa annetaan mahdollisuus laite-etsintää koskevan vaatimuksen käsittelylle tuomioistuimessa ilman istuntokäsittelyä. Tuomioistuimen tulee arvioida tapauskohtaisesti, onko teknisen laitteen haltijan kuuleminen tarpeen.²⁵⁴ Hallituksen esityksen mukaan riittävää on, että tuomioistuin punnitsee itsenäisesti rikostorjunnan tarpeita

²⁴⁸ HE 70/2025 vp, s. 34.

²⁴⁹ HE 70/2025 vp, s. 34.

²⁵⁰ PeVL 32/2025 vp, s. 3.

²⁵¹ Ks. Launiala 2013, s. 18-21.

²⁵² HE 70/2025 vp, s. 34.

²⁵³ Ks. jakso 4.4.3

²⁵⁴ HE 70/2025 vp, s. 32.

suhteessa yksityisyyden suojaan.²⁵⁵ Tätä voidaan pitää perusteltuna, sillä arvioinnin kohteena on puhtaasti laite-etsinnän edellytysten arvioiminen. Lisäksi on huomioitava, että laite-etsintöjä suoritetaan Suomessa noin 30 kappaletta päivässä, eikä kaikkien pakkokeinon kohteena olevien henkilöiden kuuleminen olisi tarkoituksenmukaista.²⁵⁶

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että voimassa oleva pakkokeinolain 8 luvun 29 § kumotaan, minkä seurauksena muissa kuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätökseen perustuvissa tilanteissa tuomioistuimen laite-etsintää koskevasta päätöksestä ei voisi valittaa. Ratkaisua on perusteltu sillä, että tuomioistuin arvioi jo päätöstä tehdessä, täyttyvätkö laite-etsinnän edellytykset ja onko toimenpide suhteellisuusperiaatteen mukainen. Lisäksi, jos laite-etsinnällä takavarikoitaisiin tai jäljennettäisiin asiakirja, henkilöllä olisi edelleen oikeus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n nojalla.

6.4 Yksityisyyden suojan asettamat oikeudelliset reunaehdot laite-etsinnälle

Alussa esittämäni tutkimuskysymykset ovat seuraavat: Millaisia aineellisia ja menettelyllisiä ehtoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja Euroopan unionin tuomioistuin ovat asettaneet, jotta laite-etsintä voidaan toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen? Miten nämä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen asettamat reunaehdot suhteutuvat Suomen pakkokeinolain nykyiseen sääntelyyn ja suunniteltuihin muutoksiin?

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan rajoituksia teknisiin laitteisiin kohdistettavien pakkokeinojen osalta lainmukaisuuden ja välttämättömyyden kautta. Lainmukaisuuden edellytyksenä on ensinnäkin, että puuttuminen perustuu kansalliseen lakiin. Lisäksi lain tulee täyttää niin sanotut laadulliset vaatimukset: sen on oltava saavutettavissa, ennakoitava ja riittävän täsmällinen ohjatakseen viranomaisen harkintavaltaa. EIT on korostanut, että sääntely, joka ei riittävän selkeästi määritä pakkokeinon laajuutta ja rajoja, ei täytä 8 artiklan asettamaa lainmukaisuusvaatimusta.²⁵⁷ Pakkokeinojen käytössä yksilöllä on oltava käytössään tehokkaat oikeussuojakeinot, joko ennakollinen tuomioistuinkontrolli tai aidosti tehokas ja oikea-aikainen jälkikäteinen valvonta. Pelkkä rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa toteutettava kontrolli ei EIT:n mukaan ole riittävä.²⁵⁸

²⁵⁵ HE 70/2025 vp, s. 45.

²⁵⁶ Helsingin Sanomat 9.10.2024

²⁵⁷ Ks. jakso 4.2.1

²⁵⁸ Ks. jakso 4.2.1

Lainmukaisuuden ohella EIT painottaa välttämättömyyttä ja suhteellisuutta. Puuttumisen on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden ja viranomaisilla tulee olla esittää toimenpiteelle riittävät perusteet. Suhteellisuusarvioinnissa otetaan huomioon muun muassa rikosepäilyn vakavuus, etsintäluvan perustelut ja tarkkarajaisuus, toimenpiteen vaikutukset sivullisiin sekä puuttumisen kokonaismerkitys yksilön elämälle ja maineelle.²⁵⁹ EIT on nimenomaisesti korostanut, ettei tekniseen laitteeseen kohdistuva etsintälupa voi olla rajoittamaton. Kiireellisyyden osalta EIT on lisäksi linjannut, ettei välttämättömyyttä voida perustella pelkästään käytännöllisillä syillä.²⁶⁰

EU-oikeudessa yksityisyyden suoja rakentuu perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan varaan. Perusoikeuskirjan 52 artiklan mukaan perusoikeuksien rajoitusten on perustuttava lakiin, kunnioitettava oikeuksien keskeistä sisältöä ja oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa unionin tunnistamien yleisten etujen kanssa. Rikosasioiden tietosuojadirektiivi täydentää tätä sääntelyä edellyttämällä, että henkilötietojen käsittely on lainmukaista ja läpinäkyvää, tietoja ei kerätä tai säilytetä yli tarpeen ja arkaluonteisten tietojen käsittelylle asetetaan erityisen tiukat edellytykset. *LE-tuomiossa* EUT katsoi, että pääsy teknisen laitteen sisältämiin tietoihin merkitsee niin vakavaa puuttumista yksityiselämään, että toimenpide edellyttää tuomioistuimen tai muun riippumattoman viranomaisen antamaa ennakkolupaa. Kiireellisissä tilanteissa lupamenettelystä voidaan poiketa, mutta toimenpide on tällöinkin viipymättä saatettava tuomioistuimen jälkikäteiseen arviointiin, ja asianosaiselle on ilmoitettava pakkokeinon käytöstä heti, kun ilmoitus ei enää vaaranna tutkintaa.

Hallituksen esityksen 29 §:n uudistusta arvioitaessa voidaan todeta, että esitys vahvistaa laite-etsinnän kohteen oikeusturvaa ja tuo sääntelyn lähemmäs EIT:n ja erityisesti EUT:n edellyttämiä vaatimuksia. Ehdotuksen keskiössä on tuomioistuimen roolin vahvistaminen EUT:n edellyttämällä tavalla. Laite-etsintä edellyttäisi tuomioistuimen päätöstä, jossa yksilöidään etsinnän kohteena olevat laitteet, etsittävän tiedon luonne sekä seikat, joihin välttämättömyys- ja suhteellisuusarviointi perustuvat. Malli vastaa rakenteeltaan pakkokeinolain 10 luvun 5 §:ää, jossa säädetään telekuuntelusta päättämisestä. Tuomioistuin voisi myös rajoittaa etsinnän laajuutta, mikäli se muutoin kohdistuisi suhteettomasti esimerkiksi sivullisiin. Etsittävän tiedon ja laitteen ennakkollinen yksilöinti rajoittaa osaltaan sitä, ettei etsintä voi olla rajoittamaton tai yleisluonteinen. Kiireellisen menettelyn osalta hallituksen esityksessä on rajattu, että se edellyttää todellista riskiä datan katoamisesta tai tuhoamisesta, eikä edellytys täyty, mikäli

²⁵⁹ Ks. jakso 4.3.2

²⁶⁰ Ks. jakso 4.3.4

tiedot voidaan turvata muuten, esimerkiksi datan säilyttämismääräyksellä. Asia olisi kiireellisissäkin tilanteissa saatettava tuomioistuimen arvioitavaksi 24 tunnin kuluessa, eikä teknistä laitetta saisi ennen tätä tutkia, ellei se ole välttämätöntä toisen suojelemiseksi tai uusien rikosten tai vahinkojen estämiseksi. Vaikka laite-etsintä ei olisi kiireellinen, menettely turvaa laitteen haltijalle tehokkaat oikeussuojakeinot. Poikkeukset tuomioistuimen ennakoalvonnasta ovat yksityisyyden suojan näkökulmasta perusteltuja ja tehokas jälkikäteinen oikeusturva on kaikissa tapauksissa turvattu.

Laite-etsinnän edellytyksiä ei pakkokeinolain yhteydessä lähdetty muuttamaan. Nykyinen edellytys rikoksesta, jonka vähimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta, voidaan pitää varsin matalana ottaen huomioon, että laite-etsintä avaa pääsyn yksityisyyden suojan ydinalueelle, kuten viestintään ja muuhun henkilökohtaiseen dataan. Laite-etsinnän avulla poliisi saa haltuunsa teknisen laitteen koko sisällön. Myös poistettu data voidaan usein palauttaa, ellei sitä ole tehokkaasti tuhottu.²⁶¹ Nykyisessä verkkoyhteiskunnan ympäristössä laite-etsintä rinnastuu vaikutuksiltaan telepakkokeinoihin.²⁶² Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, ettei pakkokeinon edellytyksiä tulisi arvioida ensisijaisesti rikoksen rangaistusasteikon perusteella, vaan sen mukaan, millainen selvitysintressi asialla ja käytettävällä pakkokeinolla on. Myös unionin tuomioistuin totesi *LE*-tuomiossa, että pääsyä matkapuhelimen sisältämiin tietoihin ei tulisi rajoittaa vain vakavaan rikollisuuteen, koska liian korkea kynnys voisi johtaa rikosten selvittämättä jättämiseen. Laite-etsintää koskeva uudistus siirtää laite-etsinnän välttämättömyys- ja suhteellisuusarvion tuomioistuimelle, mikä nostaa laite-etsinnän kynnystä erityisesti lievempien rikosten osalta.²⁶³ Tuomioistuimen tehtäväksi tulee myös arvioida luvan sisältöä, mikä käytännössä korostaa suhteellisuusperiaatteen merkitystä ja ohjaa laite-etsintöjen käyttöä tarkempaan punnintaan.²⁶⁴ On kuitenkin huomioitava, että tuomarilla ei ole yhden pakkokeinoasian käsittelemiseen paljon aikaa, mikä asettaa käytännön haasteita päätösten punninan syvyydelle.²⁶⁵

Lopuksi voidaankin todeta, että laite-etsintä on muodostunut rikosprosessuaalisesti välttämättömäksi pakkokeinoksi, koska merkittävä osa rikollisesta toiminnasta on siirtynyt osaksi verkkoyhteiskuntaa. Esitutkinnan tavoitteena on aineellisen totuuden selvittäminen, ja tämä edellyttää usein pääsyä teknisiin laitteisiin tallennettuun tietoon. Ilman sähköisten

²⁶¹ Riekkinen 2019, s. 21.

²⁶² Markku Fredmanin lausunto luonnoksesta pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, 20.3.2025, s. 2.

²⁶³ Tuhkanen 2024, s. 849.

²⁶⁴ Helsingin Sanomat 7.3.2025.

²⁶⁵ Fredman 2017, s. 365.

todisteiden hankkimiseen soveltuvaa pakkokeinoa esitutkintaviranomaiset eivät voisi vastata modernin rikollisuuden haasteisiin. Laite-etsintä on myös keskeinen todisteiden turvaamiskeino, sillä monet viestisovellukset mahdollistavat viestien automaattisen tai toispuolisen poistamisen. Tutkielmassa käsitelty hovioikeuskäytäntö osoittaa, että laite-etsinnällä saadut viestit ovat usein keskeisiä erityisesti huumausainerikoksissa, joissa on myös mahdollista käyttää salaisia pakkokeinoja.

Pluralistisen oikeusjärjestelmän keskeisenä piirteenä voidaan pitää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen korostunutta asemaa eurooppaoikeuden toteuttamisessa ja yksilöiden oikeuksien turvaajana.²⁶⁶ Kansallinen lainsäätäjä ei voi kuitenkaan jäädä näiden tuomioistuinten passiiviseksi seuraajaksi, sillä perus- ja ihmisoikeuksien tehokas toteutuminen edellyttää perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arviointia jo lainvalmisteluvaiheessa. Euroopan unionin tuomioistuimella ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella on kuitenkin toisistaan poikkeavat vaikutusmekanismit. Unionin tuomioistuimen ratkaisut ovat suoraan jäsenvaltioita velvoittavia ja EU-oikeuden etusijaperiaatteen kautta vaikuttavat kansallisen lainsäädännön tulkintaan ja soveltamiseen välittömästi. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut taas asettavat ihmisoikeuksien suojan vähimmäistason. EIT:n tulkintojen osalta pelkkään kansainvälisen vähimmäistasoon tyytyminen johtaisi valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseen minimalismiin, jossa kotimaisen perusoikeussuojan itsenäinen merkitys kaventuu ja oikeuksien kehitys jää riippuvaiseksi siitä, onko EIT:n oikeuskäytännöstä löydettävissä juuri samaa kysymystä koskeva ratkaisu.²⁶⁷ Ylikansallinen oikeusjärjestelmä vahvistaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, mutta samalla se tekee kansallisen lainsäädäntötarpeen ennakoimisesta aiempaa haastavampaa.²⁶⁸ Tämä korostaa tarvetta tarkastella perusoikeusvaikutuksia proaktiivisesti. Tulevaisuudessa laite-etsinnän käytännön vaikutuksia tulee seurata ja arvioida, edellyttääkö muuttuva toimintaympäristö mahdollisesti pakkokeinolain kokonaisuudistusta.

²⁶⁶ Ks. Ojanen 2011, pluralismista ja kotimaisten tuomioistuinten roolista.

²⁶⁷ Ojanen 2005, s. 1221.

²⁶⁸ Savola 2017, s 56.

7 Johtopäätökset

Laite-etsintä on Suomessa lievin pakkokeinon muoto, jolla poliisi voi päästä teknisen laitteen sisältämiin tietoihin. Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, millaisia aineellisia ja menettelyllisiä reunaehtoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja Euroopan unionin tuomioistuin ovat oikeuskäytännössään asettaneet laite-etsinnälle yksityisyyden suojan näkökulmasta sekä miten nämä vaatimukset suhteutuvat Suomen voimassa olevaan oikeustilaan ja vireillä olevaan pakkokeinolain uudistukseen. Tarkastelu osoittaa, että tietotekniikan kehityksen seurauksena laite-etsintä on noussut esitutkinnan kannalta keskeiseksi ja samalla yksityisyyden suojan kannalta erityisen syvälle puuttuvaksi pakkokeinoksi, jonka käyttö edellyttää aiempaa täsmällisempää sääntelyä ja valvontaa. Laite-etsinnän avulla saadaan pääsy muun muassa viestintään, valokuviin, selaushistoriaa ja muihin henkilön yksityisyyden suojan alaan kuuluviin tietoihin. Tällainen datakokonaisuus muodostaa helposti erittäin kattavan kuvan henkilön perhe-elämästä ja arjesta. Laite-etsinnällä on kuitenkin huomattava todistuksellinen merkitys, jota ei monissa tapauksissa voida korvata muilla tutkintakeinoilla. Erityisen keskeistä se on huumausainerikoksissa, joissa viestintä on tyypillinen osa rikollista toimintaa ja joissa viestisisällöt muodostavat rikoksen selvittämisen kannalta keskeisen näytön. Laite-etsinnän kuuden kuukauden vähimmäisrangaistusraja täyttyy nopeasti, minkä vuoksi arviointi kohdistuu useimmiten suhteellisuusperiaatteen sisältöön. Teon luonne ja vakavuus ovat merkityksellisiä, mutta ne eivät voi olla ainoa lähtökohta, sillä myös lievemmat rikokset edellyttävät tehokasta tutkintaa.

Hallituksen esityksessä ehdotettu muutos laite-etsintään voidaan pitää yksityisyyden suojan näkökulmasta perusteltuna ja tarpeellisena. Pakkokeinolainsäädäntö on tärkeää saattaa mahdollisimman pian EU-oikeuden edellyttämälle tasolle. Tutkielma osoittaa samalla, että yksityisyyden suojan ja rikosten tutkinnan välinen tasapaino ei ole staattinen, vaan muuttuu tietotekniikan kehityksen ja perus- ja ihmisoikeuksien vaikutuksesta. EIT:n ja EUT:n ratkaisukäytäntö vahvistaa perus- ja ihmisoikeuksien asemaa, mutta edellyttää kansalliselta lainsäätäjältä aktiivista otetta ja ennakoivaa otetta

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että laite-etsintää koskeva sääntely on murrosvaiheessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisut osoittavat, että laite-etsintää koskevan sääntelyn tulee olla täsmällistä ja laite-etsinnän käytön suhteellisuusperiaatteen mukaista. Hallituksen esityksen mukainen uudistus muodostaa perustan sille, että laite-etsintää voidaan käyttää tehokkaana ja laillisena pakkokeinona tavalla, joka kunnioittaa yksilön oikeuksia ja vahvistaa oikeusvaltion keskeisiä periaatteita. Laite-

etsinnän tulevaisuus rakentuu rikoksen tutkinnan ja yksityisyyden suojan väliseen tasapainoon, jonka ylläpito edellyttää jatkuvaa normatiivista ja käytännön tason arviointia.